

รายการอ้างอิง

เอกสารชั้นต้น

กรมแผนที่ทหาร. แผนที่กรุงเทพฯ พ.ศ. ๒๔๗๕. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร, ๒๔๗๕.
สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ผ. ร.๓ ม.๓๐ แผนผัง กระทรวงมหาดไทย รัชกาลที่ ๗ แผนผัง

สยามรัฐพิพิธภัณฑ์ในสวนลุมพินี ประกอบรายงานกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๔๖๘.

----- ภ. ๐๐๒ หอถุ ๔๑/๔๔ ภาพจากหอวิโรฒาน ภาพการแสดงพิพิธภัณฑ์ที่ท้องสนามหลวง
ในสมัย ร.๕ พ.ศ. ๒๔๒๔.

----- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๓ - ๑๕๐๐, “ถ้าไม่ไปดูคง
จะเสียใจ,” (๓ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๕).

----- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๓ - ๑๕๐๐, “นำพิศวง
เหลือเกิน,” (๗ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๕).

----- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๓ - ๑๕๐๐, “ไม่ทรง
รังเกียจเลย,” (๗ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๕).

----- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๓ - ๑๕๐๐, “ข่าวเบ็ดเตล็ด,”
(๘ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๕).

----- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๓ - ๑๕๐๐, “Dusit Park
Fête,” (11 December 1900).

----- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๓ - ๑๕๐๐, “เก็บค่าเช่า
ที่ร้านวัดเบญจมบพิตรฯ,” (๑๑ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๕).

----- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๓ - ๑๕๐๐, “งานวัด
เบญจมบพิตร,” (๒๘ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๐).

----- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑ - ๑๕๐๐, “Dusit Park,”
(2 March 1900).

----- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑ - ๑๕๐๐ “An
Exhibition,” (19 March 1900).

----- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๓ - ๑๕๐๑ “ปิดทอง
พระพุทธรชินราช,” (๑๐ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๐).

- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม
หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๓ -๑๙๐๑ “The Dusit Park Fair,” (26 December 1901).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๓ -๑๙๐๒ “Dusit Park
Fair,” (15 December 1902).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑ -๑๙๐๓ “งานวัด
เบ็ญจบุปผิ (๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๖).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๓ -๑๙๐๔ “The Dusit
Park Fair,” (21 December 1904).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๓ -๑๙๐๕ “To Amateur
Photographers,” (24 November 1905)
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๓ -๑๙๐๕ “Dusit Park
Fair,” (11, 12, 13 December 1905).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๓ -๑๙๐๗ “Dusit Park
Fair,” (18 December 1907).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑ -๑๙๐๗ “Dusit Park
Fair,” (8 January 1907).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑ -๑๙๐๗ “Dusit Park
Fair,” (8 January 1907).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๔ -๑๙๐๘ “Dusit Park
Fair,” (10 January 1908).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๔ -๑๙๐๘ “Dusit Park
Fair,” (11 January 1908).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๓ -๑๙๑๐ “Dusit Park
Fair,” (26 January 1910).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑ -๑๙๑๐ “Dusit Park
Fair, An Extra Night,” (31 January 1910).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑ -๑๙๑๔ “Dusit Park
Fair,” (8, 9, 10 January 1914)
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑ -๑๙๑๔ “ประโยชน์ของ
รถราง,” (๑๓ มกราคม ๒๔๕๖)

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์

ม้วน ๑ -๑๕๑๖ "New Advertisements," (6 January 1916).

----- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑ -๑๕๑๖ "Dusit Park Fair," (6 January 1916).

----- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑ -๑๕๑๖ "Dusit Park Fairs," (7 January 1916).

----- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑ -๑๕๑๖ "งานวัด," (๑๐ มกราคม ๒๔๕๘)

----- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑ -๑๕๑๗ "ประกวด พันธเข้า," (๔ มกราคม ๒๔๖๐)

----- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑ -๑๕๑๗ "Dusit Park Fair," (6 January 1914)

----- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑ -๑๕๑๗ "Dusit Park Fair," (8, 9, 10 January 1917).

----- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑ -๑๕๑๗ "ข้าวเบ็ดเตล็ด," (๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๐).

----- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑ -๑๕๑๗ "ประกาศ บอกราคาค่าเข้าประตูสู่อุบัติจิตรศาลา," (๘ มกราคม ๒๔๕๘).

----- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑ -๑๕๑๘ "Chitr Lada Fair," (8 January 1919)

----- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑ -๑๕๑๘ "งานสวน จิตรลดา," (๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๑).

----- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑ -๑๕๑๘ "การเดินรำของ กระทรวงต่างประเทศ," (๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๓).

----- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑ -๑๕๒๑ "Palais de Danse, Chitr Lada Fair," Advertisement, (8 January 1921)

----- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑ -๑๕๒๑ "Chitr Lada," (10 January 1921).

----- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑ -๑๕๒๒ "Chitr Lada Fair," (5 January 1922)

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์

ม้วน ๑ -๑๙๒๒ “Suan Chitr,” (9 January 1922)

- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑ -๑๙๒๒ “งานนักขัตฤกษ์
ฤดูหนาว,” (๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๔).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑ -๑๙๒๒ . “งานสวน
จิตรลดา,” (๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๔).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑ -๑๙๒๒. “Chitrlada Fair:
Red Cross Society Exhibit,” (5 January 1922).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑ -๑๙๒๓ “The Winter
Fair,” (12 January 1923),
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑ -๑๙๒๓ “The Winter
Fair,” (21 January 1923).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๒ -๑๙๒๕ “Lumbini
Park,” (20 April 1925).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๒ -๑๙๒๕ “Lumbini
Park,” (24 April 1925).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๒ -๑๙๒๕ “Siam National
Exhibition,” (27 April 1925).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๒ -๑๙๒๕ “The
Exhibition,” (2 May 1925).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๒ -๑๙๒๕ “Siam’s
benevolent monarchy,” (2 May 1925).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๒ -ค.ศ. ๑๙๒๕ “Siamese
Kingdom Exhibition, Fixing the Foundations: Lumbini Park’s Latest Aspect,” (9 May,
1925).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๒ -๑๙๒๕ “The
Exhibition,” (28 May 1925).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๒ -๑๙๒๕ “Lumbini
Park,” (16 June, 1925).

- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์
ม้วน ๓ -๑๕๒๕ “The Exhibition,” (25 August 1925).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๓ -๑๕๒๕ “The
Exhibition,” (22 August 1925).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๓ -๑๕๒๕ “Electric
traction in Bangkok and its environs: The tramway,” (3 September 1925).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๓ -๑๕๒๕ “The
Exhibition: Palace of Industry,” (10 September, 1925).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๓ -๑๕๒๕ “Various
Topics and Comments: National Exhibition,” (10 September, 1925).
- ไมโครฟิล์ม ชุดสยามสมาคม หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ ม้วน ๑-๑๕๒๘ “Wat Phra Keo
Fair: Opens to-night,” (14 February 1928).
- หนังสือหายาก น. ร.๕ บ. ๒-๑๕ บัญชีแร่ต่างๆ แลสิ่งของเครื่องใช้ในการแร่.
- หนังสือหายาก น. ร.๕ บ. ๒-๒๑ **Le Royaume de Siam: Notice Historique,
Economique et Statistique**, (Paris: Imprimerie Industrielle et Artistique, 1900).
- เอกสารการรถไฟแห่งประเทศไทย กรมรถไฟหลวง รฟท. ๑/๑๐ Guide to Bangkok by
Major Erik Seidenfaden.
- เอกสารกระทรวงการคลัง สำนักงานเศรษฐกิจแห่งชาติ สำนักที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ชุด
เบ็ดเตล็ด กค. ๐๓๐๑.๑.๓๗/๒๕ Siamese Kingdom Exhibition and Lumbini Park 1925.
- เอกสารกระทรวงเกษตร กรมสารบรรณ กส. ๑/๕. เรื่องจัดส่งสิ่งของไปแสดงพิพิธภัณฑ์
กรุงปารีส.
- เอกสารกระทรวงเกษตร กรมสารบรรณ กส. ๑/๕๖๓ เรื่องแสดงพิพิธภัณฑ์ประกวด
พันธุ์ข้าวปลูก ศก ๑๒๖.
- เอกสารกระทรวงเกษตร กรมเพาะปลูก กส. ๑๓/๒๒๕ เรื่องบริษัทชุดคลองขอให้จัดการหา
พันธุ์ข้าวปลูกที่ดีมาจำหน่ายแก่ราษฎรทำนา
- เอกสารกระทรวงเกษตร กรมเพาะปลูก กส. ๑๓/๒๘๕ เรื่องกระทรวงเกษตรจัดการแสดง
พิพิธภัณฑ์พันธุ์ข้าว.
- เอกสารกระทรวงเกษตร กรมเพาะปลูก กส. ๑๓/๓๕๐ เรื่อง การแสดงกลีกรรมและพานิช
การ ศก ๑๒๕.

- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงเกษตร กรมเพาะปลูก กส. ๑๓/๓๕๖ มณฑล
ต่างๆ ส่งพืชพันธุ์และสิ่งของมาตั้งแสดงในการแสดงกสิกรรมและพานิชการ ศก ๑๓๐.
- เอกสารกระทรวงเกษตร กรมเพาะปลูก กส. ๑๓/๔๓๘ มณฑลเพ็ชรบูรณ์จัดการแสดง
กสิกรรมแลพานิชการ ศก ๑๒๕.
- เอกสารกระทรวงเกษตร กรมเพาะปลูก กส. ๑๓/๔๖๗ รายงานขุนกระยาหารบริบูรณ์
แนะนำกำนันผู้ใหญ่บ้านแลราษฎร ทำการเพาะปลูก.
- เอกสารกระทรวงเกษตร กรมเพาะปลูก กส. ๑๓/๔๗๐ คำถามที่เกี่ยวกับการกสิกรรมแล
พานิชการที่กระทรวงเกษตรต้องการทราบจากมณฑลต่างๆ.
- เอกสารกระทรวงเกษตร กรมเพาะปลูก กส. ๑๓/๔๗๑ กระทรวงเกษตรทดลองเครื่องไถ
ต่างๆ ที่จะให้เหมาะกับภูมิประเทศ.
- เอกสารกระทรวงเกษตร กรมเพาะปลูก กส. ๑๓/๗๓๗ พิษณุโลกมีการแสดงกสิกรรม
หัตถกรรมและพานิชการ ปี ๒๔๕๖.
- เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต.๕๔/๑ พิพิธภัณฑ์เมืองฮานอย (พ.ศ.
๒๔๒๕).
- เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต.๕๔/๒ พิพิธภัณฑ์ International ที่ปารีส
ปี ๑๘๘๕ (พ.ศ. ๒๔๓๐).
- เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต.๕๔/๓ พิพิธภัณฑ์ Industry, Sciences &
Arts ที่ Glasgow ๑๘๘๘ (พ.ศ. ๒๔๓๐).
- เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต.๕๔/๔ พิพิธภัณฑ์ "Industrial" ที่ฮัมบูร์ก
ปี ๑๘๘๕ (พ.ศ. ๒๔๓๑).
- เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต.๕๔/๕ พิพิธภัณฑ์ Exicent ที่เบอร์ลิน
ปี ๑๘๘๕ (พ.ศ. ๒๔๓๒).
- เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต.๕๔/๖ พิพิธภัณฑ์ Jamaica 1891 (พ.ศ.
๒๔๓๒).
- เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต.๕๔/๗ พิพิธภัณฑ์ "National & Colonial"
ที่ Lyon ปี ๑๘๕๒ และ Bordeaux ปี ๑๘๕๔.
- เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต.๕๔/๘ World Columbian Exposition
(พ.ศ. ๒๔๓๓-๒๔๓๔).
- เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต.๕๔/๑๐ พิพิธภัณฑ์ "International
Industry" ที่ Madrid 1893-1894 (พ.ศ. ๒๔๓๕).

- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต.๕๔/๑๑
พิพิธภัณฑ์ Agricultural Products of Industry ที่ปิตตาเวีย ปี ๑๘๙๓ (พ.ศ. ๒๔๓๕).
- . เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต.๕๔/๑๒ พิพิธภัณฑ์ World's Columbian
ที่ Chicago (พ.ศ. ๒๔๓๕).
- . เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต.๕๔/๑๓ พิพิธภัณฑ์ World's Columbian
ที่ Chicago (พ.ศ. ๒๔๓๕).
- . เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต.๕๔/๑๔ พิพิธภัณฑ์ Universal and
International 1894 ที่ Antwerps (พ.ศ. ๒๔๓๕-๒๔๓๖).
- . เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต.๕๔/๑๕ พิพิธภัณฑ์ World's Columbian
ที่ Chicago (พ.ศ. ๒๔๓๖-๒๔๓๗).
- . เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต.๕๔/๑๖ พิพิธภัณฑ์ Scandinavian ที่
Stockholm 1897 (พ.ศ. ๒๔๓๘).
- . เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต.๕๔/๑๗ พิพิธภัณฑ์ "International" ที่
Brussels 1897 (พ.ศ. ๒๔๓๘).
- . เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต.๕๔/๑๘ พิพิธภัณฑ์ Industrial ที่เบอร์ลิน
ปี ๑๘๙๖ (พ.ศ. ๒๔๓๘-๒๔๓๙).
- . เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต.๕๔/๑๙ พิพิธภัณฑ์ International ที่ Paris
ปี ๑๙๐๐ (พ.ศ. ๒๔๓๘-๒๔๔๑).
- . เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต.๕๔/๒๐ พิพิธภัณฑ์ International
Mining & Industrial ที่ Coalgardic, Australia (พ.ศ. ๒๔๔๑).
- . เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต.๕๔/๒๑ พิพิธภัณฑ์ International ที่
Glasgow in 1901 (พ.ศ. ๒๔๔๑-๒๔๔๒).
- . เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต.๕๔/๒๒ พิพิธภัณฑ์ Agricultural
Industrial & Commerce ที่ Hanoi ปี ๑๙๐๒ (พ.ศ. ๒๔๔๒-๒๔๔๓).
- . เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต.๕๔/๒๓ จะมีพิพิธภัณฑ์ที่เมืองเซนลูอิส
ในแขวงเมืองมิตซูริ (พ.ศ. ๒๔๔๔).
- . เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต.๕๔/๒๔ พิพิธภัณฑ์เมืองเซนหลุย (พ.ศ.
๒๔๔๕).
- . เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต.๕๔/๒๕ พิพิธภัณฑ์เมืองเซนหลุย (พ.ศ.
๒๔๔๕).

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต.๕๔/๔๗

พิพิธภัณฑ์เมืองเซนลูอิสแขวงเมืองมิตซูเรีย (พ.ศ. ๒๔๔๖-๒๔๔๕).

----- เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต.๕๔/๖๘ อเมริกันเซมิอูประชุมและส่งของ
ไปแสดงพิพิธภัณฑ์ที่ปานามา ปี ๑๘๑๕ หรือ พ.ศ. ๒๔๕๘ (พ.ศ. ๒๔๕๔-๒๔๕๕).

----- เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต.๕๔/๗๑ แสดงพิพิธภัณฑ์ที่อเมริกา คือ ที่
เมืองแซนแฟรนซิสโก (พ.ศ. ๒๔๕๖-๒๔๕๗).

----- เอกสารกระทรวงต่างประเทศ ชุคนิทรศการ กต. ๕๓/๑๐๔ การแสดงสยามรัฐพิพิธภัณฑ์
พ.ศ. ๒๔๖๘ (พ.ศ. ๒๔๖๗-๒๔๖๘).

----- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ศธ. ๑๗/๑ รายงานการแสดง
ศิลปหัตถกรรม พ.ศ. ๒๔๕๕ (๑ ต.ค. - ๓๐ พ.ย. ๒๔๕๕).

----- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ศธ. ๑๗/๕ รายงานการแสดง
ศิลปหัตถกรรม พ.ศ. ๒๔๕๖ (๒ ธ.ค. ๒๔๕๖ - ๒๓ มิ.ย. ๒๔๕๗).

----- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ งานสยามรัฐพิพิธภัณฑ์ ศธ. ๑๕/๒ การแสดงสยามรัฐ
พิพิธภัณฑ์ (๑๐ พ.ค. ๒๔๖๗ - ๑๘ พ.ย. ๒๔๖๘).

----- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ งานสยามรัฐพิพิธภัณฑ์ ศธ. ๑๕/๓ การแสดงสยามรัฐ
พิพิธภัณฑ์ (๑๗ เม.ย. - ๒๕ ธ.ค. ๒๔๖๘).

----- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ งานสยามรัฐพิพิธภัณฑ์ ศธ. ๑๕/๕ การแสดงสยามรัฐ
พิพิธภัณฑ์ (๑๘ ก.ย. ๒๔๖๘ - ๑๗ มิ.ย. ๒๔๖๙).

----- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ งานสยามรัฐพิพิธภัณฑ์ ศธ. ๑๕/๖ เงินค่าใช้จ่ายในการแสดง
สยามรัฐพิพิธภัณฑ์ (๒๕ ต.ค. - ๖ ม.ค. ๒๔๖๘).

----- เอกสารรัชกาลที่ ๕ กรมราชเลขาธิการ เบ็ดเตล็ดชุคนิทรศการ ร.๕ บ.๑๑/๑ พิพิธภัณฑ์
เมืองโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น พิพิธภัณฑ์กรุงโรมและเมืองโตริโน ประเทศอิตาลี พิพิธภัณฑ์
เครื่องสัตว์ต่างๆ ที่กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย (๒๖ เม.ย. ๑๒๖-๒๖ ธ.ค. ๑๒๗).

----- เอกสารรัชกาลที่ ๕ กรมราชเลขาธิการ เบ็ดเตล็ดชุคนิทรศการ ร.๕ บ.๑๑/๒ ฮอลันดา
แสดงพิพิธภัณฑ์แห่งพรรณไม้ต่างๆ ที่เมืองสุราบายา ประเทศชวา (๑๓ ต.ค. ๑๒๘ - ๒๖
พ.ค. ๑๒๙).

----- เอกสารรัชกาลที่ ๕ กรมราชเลขาธิการ เบ็ดเตล็ดชุคนิทรศการ ร.๕ บ.๑๑/๓ พิพิธภัณฑ์
ญี่ปุ่น (๒๖ พ.ค. - ๒ มิ.ย. ๑๑๘).

----- เอกสารรัชกาลที่ ๕ กรมราชเลขาธิการ เบ็ดเตล็ดชุคนิทรศการ ร.๕ บ.๑๑/๔ พิพิธภัณฑ์
เมืองญี่ปุ่น (๒๖ ก.พ. ๑๒๐ - ๑๔ ม.ค. ๑๒๑).

- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ ๕ กรมราชเลขาธิการ เบ็ดเตล็ดชุดนิตรรศการ ร.๕ บ.๑๑/๕ รัฐบาลญี่ปุ่นจะมีการแสดงพิพิธภัณฑ์สำหรับสัตว์น้ำที่เมืองนางาซากิ (๑๘ ก.ย. - ๑๖ ต.ค. ๑๒๖).
- เอกสารรัชกาลที่ ๕ กรมราชเลขาธิการ เบ็ดเตล็ดชุดนิตรรศการ ร.๕ บ.๑๑/๖ เรื่อง เอกซฮิบิเชอน (ร.ศ. ๑๐๑).
- เอกสารรัชกาลที่ ๕ กรมราชเลขาธิการ เบ็ดเตล็ดชุดนิตรรศการ ร.๕ บ.๑๑/๗ เรื่อง เอกซฮิบิแซน ฤงานร้อยปี.
- เอกสารรัชกาลที่ ๕ กรมราชเลขาธิการ เบ็ดเตล็ดชุดนิตรรศการ ร.๕ บ.๑๑/๘ เรื่องแสดง พิพิธภัณฑ์เมล็ดผลไม้ต่างๆ ในเกาะสีชัง (๒๗ มิ.ย. ๑๑๐).
- เอกสารรัชกาลที่ ๕ กรมราชเลขาธิการ เบ็ดเตล็ดชุดนิตรรศการ ร.๕ บ.๑๑/๙ ประกาศ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เปิดที่เอกซฮิบิแซนที่เกาะสีชังให้คนทั้งปวงดูทั่วไป.
- เอกสารรัชกาลที่ ๕ กรมราชเลขาธิการ เบ็ดเตล็ดชุดนิตรรศการ ร.๕ บ.๑๑/๑๑ แสดง พิพิธภัณฑ์เมล็ดข้าวสยามที่วัดสุทัศน์เทพวราราม (๖ ม.ค. ๑๒๗ - ๑๗ ก.ย. ๑๒๘).
- เอกสารรัชกาลที่ ๕ กรมราชเลขาธิการ เบ็ดเตล็ดชุดนิตรรศการ ร.๕ บ.๑๑/๑๒ หนังสือ ราชการปี ๑๐๙ กรมศึกษา ราชการในมิวเซียม (๒๕ พ.ย. ๑๐๘ - ๑๘ พ.ย. ๑๑๑).
- เอกสารรัชกาลที่ ๕ กรมราชเลขาธิการ เบ็ดเตล็ดชุดนิตรรศการ ร.๕ บ.๑๑/๑๓ เมือง แอมสเตอร์แดม ประเทศวิลันดา.
- เอกสารรัชกาลที่ ๕ กรมราชเลขาธิการ เบ็ดเตล็ดชุดนิตรรศการ ร.๕ บ.๑๑/๑๔ เรื่อง พิพิธภัณฑ์เมืองแอนต์เวิร์ป กรุงเบลเยียม (๑๐ มี.ค. ๑๑๑ - ๒๗ ก.ย. ๑๑๒).
- เอกสารรัชกาลที่ ๕ กรมราชเลขาธิการ เบ็ดเตล็ดชุดนิตรรศการ ร.๕ บ.๑๑/๑๕ เรื่อง พิพิธภัณฑ์ กรุงบรัสเซล (๑๒ มี.ค. ๑๑๔ - ๖ มิ.ย. ๑๑๕).
- เอกสารรัชกาลที่ ๕ กรมราชเลขาธิการ เบ็ดเตล็ดชุดนิตรรศการ ร.๕ บ.๑๑/๒๐ เรื่อง พิพิธภัณฑ์เมืองลิซ (๒๕ พ.ค. ๑๒๒ - ๒๘ มิ.ย. ๑๒๔).
- เอกสารรัชกาลที่ ๕ กรมราชเลขาธิการ เบ็ดเตล็ดชุดนิตรรศการ ร.๕ บ.๑๑/๒๖ เรื่อง เอกซฮิบิแซน กรุงปารีส ปีฤดูศักราช ๑๘๘๕ (๒๐ ต.ค. ๑๐๙ - ๒๕ มิ.ย. ๑๑๐).
- เอกสารรัชกาลที่ ๕ กรมราชเลขาธิการ เบ็ดเตล็ดชุดนิตรรศการ ร.๕ บ.๑๑/๒๗ พิพิธภัณฑ์ กรุงปารีส (๒๖ ต.ค. ๑๐๙ - ๑๓ มี.ค. ๑๑๖).
- เอกสารรัชกาลที่ ๕ กรมราชเลขาธิการ เบ็ดเตล็ดชุดนิตรรศการ ร.๕ บ.๑๑/๒๘ เรื่อง เอกซฮิบิชั่น กรุงปารีส (๒๔ ก.พ. ๑๐๙ - ๑๑๒).

- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ ๕ กรมราชเลขาธิการ เปิดเตล็ดชุดนิตรรศการ
ร.๕ บ.๑๑/๒๕ เรื่องฝรั่งเศสขอความอุดหนุนในการแสดงพิพิธภัณฑ์กรุงปารีส ปี ๑๕๐๐
(๑๒ ธ.ค. - ๕ ก.พ. ๑๑๗).
- เอกสารรัชกาลที่ ๕ กรมราชเลขาธิการ เปิดเตล็ดชุดนิตรรศการ ร.๕ บ.๑๑/๓๒
พิพิธภัณฑ์กรุงปารีส (๑๗ เม.ย. - ๒๗ ม.ค. ๑๑๘).
- เอกสารรัชกาลที่ ๕ กรมราชเลขาธิการ เปิดเตล็ดชุดนิตรรศการ ร.๕ บ.๑๑/๓๗ เรื่อง
พิพิธภัณฑ์กรุงปารีส (๖ ธ.ค. ๑๒๐ - ๒๒ ธ.ค. ๑๒๑).
- เอกสารรัชกาลที่ ๕ กรมราชเลขาธิการ เปิดเตล็ดชุดนิตรรศการ ร.๕ บ.๑๑/๔๓ เรื่อง
เครื่องมือจับสัตว์น้ำไปตั้งพิพิธภัณฑ์ที่กรุงเซนต์ปีเตออสเบิร์ก (๑๖ ก.ค. - ๖ ส.ค. ๑๒๒).
- เอกสารรัชกาลที่ ๕ กรมราชเลขาธิการ เปิดเตล็ดชุดนิตรรศการ ร.๕ บ.๑๑/๔๕ เรื่อง
เอกซฮิบิเชนเมืองซิกาโกในประเทศอเมริกา ปี ๑๘๕๓ (๒๗ ธ.ค. ๑๐๕ - ๒๘ ก.พ. ๑๑๑).
- เอกสารรัชกาลที่ ๕ กรมราชเลขาธิการ เปิดเตล็ดชุดนิตรรศการ ร.๕ บ.๑๑/๔๖ เรื่อง
เอกซฮิบิเชน เมืองซิกาโก ในประเทศอเมริกา ในปี ค.ศ. ๑๘๕๓ (๒๔ ก.พ. ๑๐๕ - ๒๗ ต.ค.
๑๑๑).
- เอกสารรัชกาลที่ ๕ กรมราชเลขาธิการ เปิดเตล็ดชุดนิตรรศการ ร.๕ บ.๑๑/๕๒ พิพิธภัณฑ์
เซนต์หลุย (๒๒ ส.ค. - ๓ ม.ค. ๑๒๐).
- เอกสารรัชกาลที่ ๕ กระทรวงศึกษาธิการ วด ร.๕ ศ.๖/๗๗ (บ) งานปีในวัดเบญจมบพิตร
และเงินผลประโยชน์ที่ได้ในการออกร้าน (๑ ธ.ค. ๑๑๕ - ๒๖ มี.ค. ๑๒๘).
- เอกสารรัชกาลที่ ๖ กระทรวงต่างประเทศ ร.๖ ต.๕/๒ เปิดการพิพิธภัณฑ์ที่เมืองตูริน.
- เอกสารรัชกาลที่ ๖ กระทรวงนครบาล พระราชพิธี งานรื่นเริงฤดูหนาว ร.๖ น.๑๗.๑๕/๑
แจ้งความการรื่นเริงในฤดูหนาวที่สวนจิตรลดา มกราคม พุทธศักราช ๒๔๖๑.
- เอกสารรัชกาลที่ ๗ กระทรวงมหาดไทย สวนลุมพินี ร.๗ ม.๑๖/๑ เรื่องสวนลุมพินีและงาน
สยามรัฐพิพิธภัณฑ์ (๓ ต.ค. ๒๔๖๒ - ๑๘ ส.ค. ๒๔๗๑).
- เอกสารเย็บเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก. ๘/๒๓ มองซิเออเดอแฟร์ซิเนต์
มินิสเตอผู้ว่าการต่างประเทศ ณ กรุงปารีส แจ้งความมายังมองซิเออโลโย ผู้ว่าการแทน
กงสุลฝรั่งเศส ณ กรุงเทพ เรื่องรัฐบาลฝรั่งเศสมีความยินดีอย่างยิ่งที่จะถวายการต้อนรับ
พระเจ้ากรุงสยามในการที่จะเสด็จประพาสทวีปยุโรป (จ.ศ. ๑๒๔๒), หน้า ๕๐.
- เอกสารเย็บเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก. ๘/๘๐ หนังสือพิมพ์ตัด Daily
Chronicle - 11th May 1880 เรื่องการเสด็จประพาสยุโรปของพระเจ้าแผ่นดินสยาม (จ.ศ.
๑๒๔๒), หน้า ๑๘๕.

- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารเย็บเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก.๑๗/๗๐ เจ้าหมื่นไวยวรนาถกราบบังคมทูลเรื่องการจัดออฟฟิเชอร์แลทหารเข้ากระบวนโดยเสด็จพระราชดำเนินพยุหยาตราแลประจำรักษาโรงที่สิ่งของต่างๆ ท้องสนามหลวง แลรักษาการต่างๆ (จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า ๑๒๘-๑๓๘.
- . เอกสารเย็บเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก. ๑๗/๑๐๑ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสตรีทงสปีชที่พลับพลาจักรมุขท้องสนามหลวงในโอกาสเปิดโรงเอกษธิภิเชน (จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า ๒๔๖-๒๖๑.
- . เอกสารเย็บเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก. ๑๗/๑๐๒ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทงสปีชตอบที่พลับพลาจักรมุขท้องสนามหลวงในโอกาสเปิดโรงเอกษธิภิเชน (จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า ๒๖๒-๒๖๔.
- . เอกสารเย็บเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก. ๑๗/๑๐๓ กงสุลฝรั่งเศสกราบทูลเจ้าฟ้าภาณุรังษี เรื่องขอเข้าดูการเอกษธิภิเชนทุกวันเพื่อจดยละเอียดส่งไปยังคอเวอนแมนต์ฝรั่งเศสสำหรับเป็นข้อมูลในการส่งเสริมการค้าแลการฝีมือช่างทั้งปวง (จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า ๒๗๒.
- . เอกสารเย็บเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก.๑๗/๑๐๔ มิสเตอร์อาลบาสเตอร์ขอคำนับทูลเจ้าฟ้าภาณุรังษี เรื่องขอคืนที่ที่เปนนายด้านในงานเอกษธิภิเชน เนื่องจากทหารเลวขัดขวางไม่ให้เข้าไปตบแต่งสวน (จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า ๒๗๔-๒๗๕.
- . เอกสารเย็บเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก. ๑๗/๑๐๕ มิสเตอร์อาลบาสเตอร์ถึงสถานายกแสดงความคิดเห็นเรื่องกงสุลฝรั่งเศสขอเข้าดูการเอกษธิภิเชนทุกวัน โดยไม่เสียเงิน ว่าสมควรอนุญาต (จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า ๒๘๗.
- . เอกสารเย็บเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก.๑๗/๑๕๒ เจ้าฟ้าภาณุรังษีกราบบังคมทูลเรื่องการจัดคนงานขนของโสโครกในโรงเอกษธิภิเชน (จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า ๓๘๒.
- . เอกสารเย็บเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก. ๑๗/๑๖๓ มิสเตอร์อาลบาสเตอร์กราบบังคมทูลเรื่องการส่งเสริมให้มีผู้เข้าชมการเอกษธิภิเชนมากขึ้น โดยการกำหนดเวลาเข้าชมแลราคาของบัตรเข้าชมใหม่ กับให้มีการตีพิมพ์โปแกรมในหนังสือพิมพ์ (จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า ๔๒๑-๔๒๓.
- . เอกสารเย็บเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก. ๑๗/๑๖๖ เจ้าหมื่นไวยวรนาถกราบบังคมทูลเรื่องการทำกับทหารรักษาการณ์ที่โรงเอกษธิภิเชน (จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า ๔๔๐-๔๔๒.

- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารเขียนเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก.๑๗/๑๘๑
เจ้าฟ้าภาณุรังษีสถานายการนาเซนแนล เอกชฮิบิเชน ทูลเกล้าฯ ถวายข้อความที่ได้ปฤกษา
ในที่ประชุมสัมปาติก เพื่อจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการเอกชฮิบิเชนแลกำหนด
มาตรการแก้ไข (จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า ๔๗๐-๔๘๗.
- . เอกสารเขียนเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก. ๑๗/๒๐๖ ประกาศกำหนดเปลี่ยน
ราคาแลเวลาซึ่งจะมาคูการในโรงตั้งสิ่งของ ณ ท้องสนามหลวง (จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า ๕๔๔.
- . เอกสารเขียนเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก. ๑๗/๒๒๔ เจ้าฟ้าภาณุรังษีกราบ
บังคมทูลเรื่องการปรึกษากันระหว่างกรรมการเอกชฮิบิเชนเกี่ยวกับการกำหนดราคาค่าตัว
แลการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เข้าชมที่ไปมาไม่สะดวก (จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า ๕๗๘-
๕๗๙.
- . เอกสารเขียนเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก.๑๗/ ๒๒๕ เจ้าฟ้าภาณุรังษีกราบ
บังคมทูล เรื่องโปรฟเฟสเซอร์เปอนอยากเข้ามาเล่นกลในโรงเอกชฮิบิเชอน (จ.ศ. ๑๒๔๔),
หน้า ๕๘๐-๕๘๒.
- . เอกสารเขียนเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก. ๑๗/๒๖๘ กรมหมื่นบริรักษ์
นรินทรฤทธิกราบเรียน ฯพณฯ ผู้สำเร็จราชการกรมท่า เรื่องเจ้าฟ้าภาณุรังษีโปรดฯ ให้
เกณฑ์ลคอนของกรมท่าไปเล่นที่โรงลคอนในกลางเอกชฮิบิเชอน ณ ท้องสนามหลวง (จ.ศ.
๑๒๔๔), หน้า ๗๐๖.
- . เอกสารเขียนเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก. ๑๗/๒๖๙ เจ้าพระยาภาณุวงษมหา
โกษาธิบดีทูลมายังกรมหมื่นบริรักษ์นรินทรฤทธิ เรื่องการจัดลคอนมาเล่นในการ
เอกชฮิบิเชอน (จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า ๗๐๗-๗๐๘.
- . เอกสารเขียนเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก. ๑๗/๒๗๐ กรมหมื่นบริรักษ์
นรินทรฤทธิค่านับเรียนมายังเจ้าพระยาภาณุวงษมหาโกษาธิบดี เจ้าของลคอน เรื่องปัญหา
ในการจัดลคอนของกรมท่ามาเล่นในการเอกชฮิบิเชอน (จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า ๗๐๙-๗๑๑.
- . เอกสารเขียนเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก. ๑๗/๒๗๑ เจ้าพระยาภาณุวงษมหา
โกษาธิบดีค่านับทูลมายังกรมหมื่นบริรักษ์นรินทรฤทธิเรื่องไม่สามารถนำลคอนมาเล่นใน
การเอกชฮิบิเชอนได้ (จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า ๗๑๒-๗๑๓.
- . เอกสารเขียนเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก. ๑๗/๒๗๒ กรมหมื่นบริรักษ์
นรินทรฤทธิค่านับเรียนมายังเจ้าพระยาภาณุวงษมหาโกษาธิบดี เรื่องไม่สามารถนำลคอน
มาเล่นในการเอกชฮิบิเชอน ว่าเป็นการขาดความกตัญญูต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
(จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า ๗๑๔-๗๑๕.

- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารเขียนเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก. ๑๗/๒๗๓
 เจ้าพระยาภาณุวงษ์มหาโกษาธิบดี กราบเรียนสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงษ์ เรื่องขอ
 นำนาคอนที่สมเด็จพระเจ้านำไปหัดเล่นที่เมืองราชบุรีมาแสดงในการเอกษิภิเษนเพื่อให้
 ไม่เป็นการขาดความกตัญญูต่อในหลวง (จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า ๗๑๖.
- . เอกสารเขียนเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก. ๑๗/๒๗๔ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรม
 มหาศรีสุริยวงษ์ มายังเจ้าพระยาภาณุวงษ์มหาโกษาธิบดี เรื่องการที่ไม่สามารถนำคอน
 มาเล่นได้ ว่าไม่เกี่ยวข้องกับกรที่ว่าอกตัญญูต่อในหลวง (จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า ๗๑๗-๗๑๘.
- . เอกสารเขียนเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก. ๑๗/๒๗๕ เจ้าพระยาภาณุวงษ์มหา
 โกษาธิบดีกราบบังคมทูล เรื่องไม่สามารถนำคอนมาเล่นในการเอกษิภิเษนได้ (จ.ศ.
 ๑๒๔๔), หน้า ๗๑๕-๗๒๐.
- . เอกสารเขียนเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก. ๑๗/๒๗๖ การร่างหนังสือกราบ
 บังคมทูลเรื่องการที่ไม่สามารถนำคอนมาเล่นในการเอกษิภิเษนได้ (จ.ศ. ๑๒๔๔),
 หน้า ๗๒๑-๗๒๒.
- . เอกสารเขียนเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก. ๑๗/๒๗๗ เจ้าพระยาภาณุวงษ์มหา
 โกษาธิบดี กราบเรียนสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงษ์ เรื่องความคับข้องใจในการรับ
 ราชการในฐานะพระคลัง (จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า ๗๒๓-๗๒๔.
- . เอกสารเขียนเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก. ๑๘/๑๔๑ เจ้าฟ้าภาณุรังษีกราบ
 บังคมทูลเรื่องการปิดการเอกษิภิเษนกับการเก็บรักษาของที่แสดง (จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า
 ๔๑๘-๔๒๑.
- . เอกสารเขียนเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก.๑๘/๑๔๔ เจ้าฟ้าภาณุรังษีกราบ
 บังคมทูลเรื่องการเลหลังในโรงเอกษิภิเษน (จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า ๕๑๓.
- . เอกสารเขียนเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก.๑๘/๑๔๕ เจ้าฟ้าภาณุรังษี
 กราบบังคมทูลเรื่องเครื่องตุ๊กกะตาซึ่งเป็นเครื่องทองเครื่องนากในห้องตุ๊กกะตา
 โรงเอกษิภิเษนหายไป (จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า ๕๑๔-๕๑๖.
- . เอกสารเขียนเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก.๑๘/๑๔๗ เจ้าหมื่นไวยวรรณารถ เจ้า
 หมื่นศรีสรรักษ์และนายจำยวด กราบบังคมทูล เรื่องการสอบสวนกรณีเครื่องตุ๊กกะตาใน
 โรงเอกษิภิเษนหายไป (จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า ๕๑๘-๕๒๐.
- . เอกสารเขียนเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก.๑๘/๒๒๖ เจ้าฟ้าภาณุรังษีกราบ
 บังคมทูล เรื่องโปรฟเฟศเซอร์เป็นขอรับพระราชทานหนังสือสำคัญให้การชมเชยยกย่องใน
 การมาเล่นกล ณ เมืองสยาม (จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า ๖๒๕.

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารเขียนเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก.๑๘/๒๓๘
เจ้าพระยาภาณุวงษ์มหาโกษาธิบดี กราบบังคมทูลเรื่องไม่สามารถเลือกสิ่งของจากโรง
เอกสทหิเบินเพื่อส่งไปในการเอกสทหิเบินเมืองฮอลันดาได้ เพราะได้เลหลังไปเสีย
หมดแล้ว (จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า ๖๕๗.

----- เอกสารเขียนเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก.๑๘/๒๘๐ เจ้าฟ้าภาณุรังษีกราบ
บังคมทูลเรื่องการจัดการสิ่งของในโรงเอกสทหิเบินไปแสดงเอกสทหิเบิน ณ เมือง
ฮอลันดา (จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า ๗๔๐-๗๔๒.

----- เอกสารเขียนเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก.๒๒/๑๕๖ เจ้าฟ้าภาณุรังษีกราบ
บังคมทูลเรื่องเงินค่าใช้จ่ายในการนาเซนแนลเอกสทหิเบิน (จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า ๕๐๐-๕๐๖.

----- เอกสารเขียนเล่มชุดหนังสือกราบบังคมทูล ร.๕ รล. นก.๒๒/๑๕๗ กรมหมื่นภูเรศธำรง
ศักดิ์ขอพระราชทานทำบาญชีรับจ่ายเงินในการนาเซนแนล เอกสทหิเบินถวายในสมเด็จพระ
เจ้าฟ้าภาณุรังษี (จ.ศ. ๑๒๔๔), หน้า ๕๐๗-๕๑๑.

หออักษิราวุธ, จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน รัชกาลที่ ๖, เล่ม ๔ ค.ศ. ๑๘๑๘ (พ.ศ. ๒๔๖๐-๒๔๖๑),
วันอังคารที่ ๘ มกราคม ค.ศ. ๑๘๑๘.

เอกสารภาษาไทย

“การฉลองพระพุทธชินราชและการไหว้พระประจำปี วัดเบญจมบพิตร,” ราชกิจจานุเบกษา ๑๘,
๔๐ (๕ มกราคม ร.ศ. ๑๒๐): ๗๗๕-๗๗๓.

“การฉลองพระพุทธนรสีห์น้อย แลฉลองเสนาสน แลแห่พระสงฆ์สามเณรไปอยู่วัดเบญจมบพิตร,”
ราชกิจจานุเบกษา ๑๗, ๔๐ (๒๓ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๘): ๕๔๕-๕๕๔.

“การเฉลิมพลับพลาแลงานปีสวนดุสิต,” ราชกิจจานุเบกษา ๑๖, ๕๐ (๑๑ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๘):
๖๘๕-๖๘๓.

“การนักขัตฤกษ์นมัสการพระพุทธชินราช วัดเบญจมบพิตร,” ราชกิจจานุเบกษา ๑๘, ๔๐
(๕ มกราคม ร.ศ. ๑๒๐): ๗๗๗-๗๗๘.

“การนักขัตฤกษ์นมัสการพระพุทธชินราชประจำปีที่วัดเบญจมบพิตร,” ราชกิจจานุเบกษา ๒๐, ๓๗
(๑๓ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๒): ๖๔๘.

“การนักขัตฤกษ์นมัสการพระพุทธชินราชประจำปี วัดเบญจมบพิตร,” ราชกิจจานุเบกษา ๒๑, ๔๐
(๑ มกราคม ร.ศ. ๑๒๓): ๗๒๑-๗๒๔.

“การนักขัตฤกษ์นมัสการพระพุทธชินราช วัดเบญจมบพิตร,” ราชกิจจานุเบกษา ๒๔, ๓๕
(๒๕ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๖): ๑๐๔๗.

“การนักขัตฤกษ์นมัสการพระพุทธชินราช,” ราชกิจจานุเบกษา ๒๖, ๐๖ (๖ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๘):

๒๔๖๕-๒๔๗๒.

“การนักขัตฤกษ์นมัสการพระพุทธชินราช วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม,” ราชกิจจานุเบกษา

๓๐, ๕ (๒๕ มกราคม ๒๔๕๖): ๒๔๘๕.

“การปิดทองแลศมโภชพระพุทธชินราช แลการจำลองหล่อพระพุทธชินราชสำหรับประดิษฐานที่
วัดเบญจมบพิตร,” ราชกิจจานุเบกษา ๑๘, ๓๑ (๓ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๐): ๕๘๑-๕๘๕.

“การปิดทองแลแห่พระพุทธชินราชไปวัดเบญจมบพิตร,” ราชกิจจานุเบกษา ๑๘, ๓๘
(๒๒ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๐): ๗๓๘-๗๔๓.

“การสำแดงของประหลาดที่เมืองปารีส,” ใน หนังสือจดหมายเหตุ (บางกอกกรีคอร์เดอร์) ๒, ๒๓
(๒๐ มกราคม ค.ศ. ๑๘๖๗): ๒๘๔-๒๘๕.

“การแสดงพิพิธภัณฑท์ที่เกาะสีชัง” ราชกิจจานุเบกษา ๘, ๑๔, (๕ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๐): ๑๑๒-๑๑๗.

“การไหว้พระพุทธชินราชประจำปี แลทรงถวายผ้าจํานำพรรษา วัดเบญจมบพิตร,”
ราชกิจจานุเบกษา ๑๕, ๔๑ (๒๘ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๑): ๗๗๗.

กาลลัทธิ, เอเดียน. ราชสำนักสยามในงานแสดงศิลปหัตถกรรม ณ ชงปี เดอ มาร์ส พ.ศ. ๒๔๒๑ และ
ณ พระราชวังแวร์ซายส์ พ.ศ. ๒๒๒๕ กับพระเจ้ากรุงสยามทั้งสองพระองค์. กรุงเทพฯ:
กรมศิลปากร, ๒๕๔๑.

ไกรฤกษ์ นานา. King Chulalongkorn พระมหากษัตริย์โลกไม่ลืม. เล่ม ๑. กรุงเทพฯ: มติชน,
๒๕๔๕.

งานแสดงนิทรรศการสินค้าพื้นเมืองไทยในพระราชพิธีสมโภชพระนครครบร้อยปี พ.ศ. ๒๔๒๕.
นนทบุรี: สำนักพิมพ์ต้นฉบับ, ๒๕๔๒.

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการ
ตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๗.

จุลจักรพงษ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า. เกิดวังปารุสก์ ฉบับสมบูรณ์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑.
กรุงเทพฯ: เดอะ ริเวอร์บุ๊กส์, ๒๕๔๐.

“แจ้งความ เรื่องแสดงพิพิธภัณฑท์กรุงปารีส ปีคฤศตศักราช ๑๕๐๐ ส่วนของกรุงสยาม”
ราชกิจจานุเบกษา ๑๔, ๔๔ (๓๐ มกราคม ร.ศ. ๑๑๖): ๗๕๗-๗๕๘.

ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม. เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี (ท้วม บุนนาค) (เจ้าคุณกรมท่า). ๓ เล่ม.
กรุงเทพฯ: เซ็นทรัลเอกซเพรสศึกษาการพิมพ์, ๒๕๒๒. (อนุสรณ์ในงานพระราชทาน
เพลิงศพ นายเทอด บุนนาค ณ เมรุวัดธาตุทอง พระโขนง กรุงเทพฯ).

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระบรมราชา. นิทานโบราณคดี. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
บรรณาการ, ๒๕๔๓.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระบรมราชา. อธิบายราชินิกุลบางช้าง (ฉบับชำระใหม่และพิมพ์ครั้งที่ ๓).
พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๑. (พระยาไพบุลย์สมบัติ (เดช บุนนาค)
กับ เจ้าพระยาพิชัยญาติ (ดั่น บุนนาค) พิมพ์อุทิศถวายสนองพระคุณ สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า
สุทมาลมารศรี พระอัครราชเทวี).

คำรัสคำรงค์ เทวกุล, หม่อมเจ้า. พระประวัติสมเด็จพระราชปิตุจฉา บรมพงศากิมุข เจ้าฟ้าฯ กรม
พระยาภาณุพันธุวงศวรเดช. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๒.
(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในงาน
พระราชทานเพลิงพระศพ ณ พระเมรุท้องสนามหลวง เมื่อปีมะเส็ง พุทธศักราช ๒๔๗๒).
ธงชัย วินิจจะกุล. ภาวะอย่างไรหนอที่เรียกว่าศิวิไลซ์ เมื่อชนชั้นนำสยามสมัยรัชกาลที่ ๕ แสวงหา
สถานะของตนเองผ่านการเดินทางและพิพิธภัณฑท์ทั้งในและนอกประเทศ. รัฐศาสตร์สาร
๒๔, ๒ (๒๕๔๖): ๑-๖๖.

ธวัชชัย องค์กรวิเวทย์. นิทรรศการในสยาม ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๒๕-๒๔๗๕. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๗.

ธิติมา พิทักษ์ไพรวณ, “สงครามโลกครั้งที่ ๑, บทบาทของประเทศไทย,” สารานุกรม
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒ แก้ไขและเพิ่มเติม ๒.
(๒๕๔๕): ๓๑๔-๓๓๐.

“ประกาศ การแสดงกสิกรรมแลพานิชการ รัตนโกสินทรศก ๑๓๐,” ราชกิจจานุเบกษา ๒๘, ๐ง
(๓๑ สิงหาคม ร.ศ. ๑๓๐): ๑๑๐๒-๑๑๐๕.

“ประกาศเรียกวงสวนดุสิตเป็นพระราชวัง,” ราชกิจจานุเบกษา ๒๖, ๐ง (๑๑ เมษายน ร.ศ. ๑๒๘):
๔๕.

ประยูทธ สิทธิพันธ์. ตามรอยบาทพระพุทธรเจ้าหลวง. นครหลวงกรุงเทพธนบุรี: สำนักพิมพ์สยาม,
๒๕๑๔.

ปิยนาด บุนนาค. แนวความคิดและบทบาททางการเมืองของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์
(ช่วง บุนนาค) ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๒ ถึงรัชกาลที่ ๕. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต,
บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓.

ปิยนาด บุนนาค. บทบาททางการเมืองปกครองของเสนาบดีตระกูลบุนนาค. กรุงเทพฯ: ดวงกมล,
๒๕๒๐.

- “พระราชดำรัสตอบเปิดการแสดงกสิกรรมแลพานิชการ รัตนโกสินทรศก ๑๓๐,” ราชกิจจานุเบกษา ๒๘, ๐ง (๓๑ สิงหาคม ร.ศ. ๑๓๐): ๑๑๐๖-๑๑๐๘.
- “พระราชบัญญัติแปลงชาติ,” ราชกิจจานุเบกษา ๒๘, ๐ก (๑๑ มิถุนายน ร.ศ. ๑๓๐): ๕๖-๑๐๐.
- พระเสด็จสุเรนทราธิบดี, เจ้าพระยา. พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี. ๒ เล่ม. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๐๖.
- พิริศรี โปวาทอง. ช่างฝรั่งในกรุงสยาม: ต้นแผ่นดินพระพุทธรเจ้าหลวง. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ปลุกใจเสือป่า. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๐.
- พระราชดำรัสรวบร้อยครั้ง. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพระบาท สมเด็จพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๒๕.
- มัตานุสรณ์. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., ๒๕๑๓.
- วารุณี โอสถารมย์. “Brief history of government school for English in Bangkok. Prepared by Dr. S. G. McFarland-เรื่องโรงเรียนสวนอนันตอุทยาน: บทวิเคราะห์วัฒนธรรมความคิดทางการศึกษา,” รัฐศาสตร์สาร ๒๖, ๓ (๒๕๔๘): ๒๔๐-๒๕๑.
- ศิลปากร, กรม. นำชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร. กรุงเทพฯ: ไอเดีย สแควร์, ๒๕๓๗.
- ราชสกุลวงศ์ (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๓๖.
- วัชริธรรมนิยมต่างๆ. พระนคร: คลังวิทยา, ๒๕๑๕.
- สมโภชพระนครครบร้อยปี. พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, ๒๕๐๒.
- ศิริ บัวศรี. “บ่อนเบี้ยการพนัน, การเลิก,” สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒ แก้ไขและเพิ่มเติม ๒ (๒๕๔๕): ๑๑๒-๑๑๘.
- ศรีสหเทพ, พระยา. จดหมายเหตุเสด็จประพาสยุโรป ร.ศ. ๑๑๖. ๖ เล่ม. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๑๕.
- ส. พลายน้อย. ขุนนางสยาม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๓๗.
- สงวน อึ้งคง. สิ่งแรกในเมืองไทย. ๒ เล่ม. พระนคร: แพร์พิทยา, ๒๕๐๒.
- สยามธรรานุกรม (แอม อา เคอ เกรออง), พระ. ราชอาณาจักรสยาม. อดดา นวะมะรัตน แปลจาก Le Royaume de Siam. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นนทบุรี: ต้นฉบับ, ๒๕๔๓.
- สาครชิตอนันต์ สหาย. ร. ๕ เสด็จอินเดีย. แปลโดย กัญจิกา ศรีอุดม. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๖.

“สมุดคู่มือ สำหรับข้าราชการกระทรวงมหาดไทยที่รับราชการในมณฑลซึ่งมีพลเมืองนับถือศาสนาอิสลาม”, พิมพ์ซ้ำตามต้นฉบับเดิม ใน วารสารสมาคมประวัติศาสตร์ฯ, ๒๗ (๒๕๔๘): ๒๒๒-๒๔๖.

สมุคฺราชบุรี พ.ศ. ๒๔๖๘. พระนคร: โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ไทย, ๒๔๖๘.

สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์. “สวนลุมพินี,” สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. เล่ม ๒, (คณะกรรมการฉลองวันพระราชสมภพ ๘ รอบ และ ๑๐๐ ปี ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จัดพิมพ์เป็นอนุสรณ์ วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๒๔).

สุนทรีย์ อาสะวีย์. วิกฤตการณ์เศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๓.

สุรศักดิ์มนตรี, เจ้าพระยา. ประวัติการของจอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี. ๓ เล่ม. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๐๔.

สุรินทราชา, พระยา. “ความเจริญของเสือป่าตามจังหวัด,” ดุสิตสมิต เล่ม ๖ (มกราคม-มีนาคม ๒๔๖๒): ๕๖ (มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ จัดพิมพ์โดยเสด็จพระกุศล เนื่องในวันคล้ายวันสวรรคต พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ครบ ๖๕ ปี วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๓).

อมรรุณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช), จมื่น. “กำเนิดสวนลุมพินี,” พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. เล่ม ๖. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๑๒.

อัมภินพวงศ์ ฉัตราคม, “ปัญหาการคลังในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว,” วิชาการอนุสรณ์สาร ๓, ๒ (๖ เมษายน ๒๕๓๐): ๒๔-๓๐.

เอนก นาวิกมูล. ฝรั่งในเมืองสยาม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงแดด, ๒๕๔๒.

เอกสารภาษาต่างประเทศ

Ackermann, Marsha E. **Cold comfort: The air conditioning of America.** Ph.D. Dissertation: University of Michigan, 1996.

Allwood, John. **The great exhibitions.** London: Studio Vista, 1977.

Benedict, Burton. **The anthropology of the world's fairs.** Berkley: The Lowie Museum of Anthropology, 1983.

Bock, Carl. **Temples and elephants: Travels in Siam in 1881-1882.** 2nd Impression. Singapore: Oxford University Press, 1986.

- Carter, A. Cecil. **The Kingdom of Siam, 1904**. Reprint. Bangkok: The Siam Society, 1988.
- “Centennial Proclamation, The Royal Ladies of the Palace,” in **Bangkok centennial held in Bangkok, Siam, 1882**, (Bangkok: S.J. Smith Printing, 1882), pp.36-8.
- Clevenger, Martha R. (ed.). **“Indescribably grand” : Diaries and letters from the 1904 world’s fair**. Saint Louis: Missouri Historical Society Press, 1996.
- Cort, Mary Lovina. **Siam, or the heart of farther India**. New York: Anson D.F. Randolph & Company, 1886.
- Ford, Guy Stanton “International Expositions,” **Encyclopaedia of the Social Sciences**. Vol. 6 (1931): 23-27.
- Gerini, G. E. **Siam and its productions, arts, and manufactures (1911)**. Reprint. Bangkok: White Lotus Press, 2000.
- Giberti, Bruno. **Designing the centennial: A history of the 1876 international exhibition in Philadelphia**. Lexington: The University Press of Kentucky, 2002.
- Howell, David W. **Passport: an introduction to the travel and tourism industry**. Cincinnati: South-Western Publishing, 1989.
- Jackson, Robert. **Meet me in St. Louis: A trip to 1904 world’s fair**. New York: Harper Collins, 2004.
- Li Gui. **A journey to the East: Li Gui’s a new account of a trip around the globe**. Translated with an introduction by Charles Desnoyers. Ann Arbor: The University of Michigan Press, 2004.
- Luckhurst, Kenneth W. **The stories of exhibitions**. London: the Studio Publications, 1951.
- Lyon, Bryce. “Fairs and Expositions,” **Encyclopedia Americana**. Vol 10 (1988): 839-844.
- Mandell, Richard D. **Paris 1900: The great world’s fair**. Toronto: University of Toronto Press, 1967.
- Manich Jumsai, M.L. **Prince Prisdang’s files on his diplomatic activities in Europe, 1880-1886**. Bangkok: Chalermnit, 1977.
- Mayer, Frederic. **The Siamese exhibits at the world’s columbian exposition, Chicago, 1893**. [Chicago: s.n., 1893].
- McQuail, Lisa. **Treasures of two nations: Thai royal gifts to the United States of America**. Iceland: Oddi Printing for Asian Cultural History Program, Smithsonian Institute, 1997.

- McQuail Taylor, Lisa. "'Articles of peculiar excellence' The Siam exhibit at the U.S. Centennial Exposition (Philadelphia, 1876)," **Journal of the Siam Society** 79, 2 (1991): 12-23.
- "Programme of the Centennial Exhibition," in **Bangkok centennial held in Bangkok, Siam, 1882**, (Bangkok: S.J. Smith Printing, 1882), pp.1-8.
- Rydell, Robert W. **All the world's a fair: Vision of empire at American internaional exposition, 1876-1916**. Paperback Edition. Chicago: University of Chicago Press, 1987.
- **World of fairs: the century-of-progress expositions**. Paperback edition. Chicago: University of Chicago Press, 1993.
- Siam: the national exhibition, 1926** (n.p.: n.d.).
- Smith, S. J. "Centennial exhibition: Quiet days at the exhibition", in **Bangkok centennial held at Bangkok, 1882**. Bangkok: S.J. Smith's Office, 1882.
- The souvenir of the Siamese Kingdom exhibition at Lumbini park, B.E. 2468**. [Bangkok: n.p., n.d.].
- Thongchai Winichakul. "The quest for Siwilai : A geographical discourse of civilizational thinking in the late Nineteenth and early Twentieth-Century Siam," **Journal of Asian Studies** 59, 3 (August 2000): 528-549.
- U.S. Navy Department. **Siamese exhibits to the international centennial exposition of 1876**. Philadelphia: J.B. Lippincott and Co., 1876.
- Weimann, Jeanne Madelaine. **The fair woman**. Chicago: Academy Chicago. 1981.
- Wright, Arnold. and Oliver T. Breakspear. **Twentieth century impressions of Siam**. Reprint. Singapore: White Lotus, 1994.
- <http://columbus.gl.iit.edu>, Paul V. Galvin Library Digital History Collection, Illinois Institute of Technology.
- www.expomuseum.com
- www.loc.gov/rr/print/coll/250_paris.html, Collection of Paris Exposition of 1889, Prints and Photographs Division, Prints & Photographs Reading Room, Library of Congress.

ภาคผนวก ก

ตารางแสดงรายการ “เอกซิบิเชน” ที่สยามได้รับเชิญจากต่างประเทศ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ลำดับ	ปีที่จัดแสดง	สถานที่	ชื่อ	หมายเหตุ
๑	ค.ศ. ๑๘๖๘ (พ.ศ. ๒๔๑๑)	เมืองฮาฟวร์ส ประเทศฝรั่งเศส	The Maritime International Exhibition	ส่งของไปตั้งแสดง
๒	ค.ศ. ๑๘๗๖ (พ.ศ. ๒๔๑๙)	เมืองฟิลาเดลเฟีย ประเทศสหรัฐอเมริกา	The Centennial Exposition	ส่งของไปตั้งแสดง
๓	ค.ศ. ๑๘๗๘ (พ.ศ. ๒๔๒๑)	กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส	L'Exposition Universelle, 1878	ส่งของไปตั้งแสดง
๔	ค.ศ. ๑๘๘๐ (พ.ศ. ๒๔๒๓)	กรุงเมลเบิร์น ประเทศออสเตรเลีย	Melbourne International Exhibition	บอกว่าจะส่งไป แต่ส่งไม่ทัน
๕	ค.ศ. ๑๘๘๓ (พ.ศ. ๒๔๒๖)	กรุงแอมสเตอร์ดัม ประเทศวิลินดา	Inter-Colonial Exhibition	ส่งของไปตั้งแสดง
๖	ค.ศ. ๑๘๘๔ (พ.ศ. ๒๔๒๗)	กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ	International Fishery Exhibition Conference	ส่งของไปตั้งแสดง
๗	ค.ศ. ๑๘๘๔ (พ.ศ. ๒๔๒๗)	เมืองเอดินบอร์ก ประเทศอังกฤษ	Forestry Exhibition	ส่งของไปตั้งแสดง
๘	ค.ศ. ๑๘๘๔ (พ.ศ. ๒๔๒๗)	กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ	Health Exhibition	ส่งของไปตั้งแสดง
๙	ค.ศ. ๑๘๘๔ (พ.ศ. ๒๔๒๗)	เมืองนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา	World Industrial and Cotton Centennial Exposition	ส่งของไปตั้งแสดง
๑๐	ค.ศ. ๑๘๘๕ (พ.ศ. ๒๔๒๘)	กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ	International Invention and Music Exhibition	ส่งคณะพิณพาทย์ ไปแสดง
๑๑	ค.ศ. ๑๘๘๗ (พ.ศ. ๒๔๓๐)	กรุงฮานอย อินโดจีนของฝรั่งเศส	Exposition de Hanoi	ไม่ได้ส่งของไปตั้ง แต่ส่งผู้แทนไปดู
๑๒	ค.ศ. ๑๘๘๘ (พ.ศ. ๒๔๓๑)	เมืองกลาสโกว์ ประเทศอังกฤษ	Industry, Sciences & Arts Exhibition	ไม่ส่ง
๑๓	ค.ศ. ๑๘๘๙ (พ.ศ. ๒๔๓๒)	กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส	L'Exposition Universelle, 1889	ส่งของไปตั้งแสดง
๑๔	ค.ศ. ๑๘๘๙ (พ.ศ. ๒๔๓๒)	เมืองฮัมบูร์ก ประเทศเยอรมนี	Industrial Exhibition, 1889	ไม่ส่ง
๑๕	ค.ศ. ๑๘๘๙ (พ.ศ. ๒๔๓๒)	เมืองเบอร์ลิน ประเทศเยอรมนี	Exicent Exhibition	ไม่ส่ง

ตารางแสดงรายการ “เอกซิบิชั่น” ที่สยามได้รับเชิญจากต่างประเทศ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ลำดับ	ปีที่จัดแสดง	สถานที่	ชื่อ	หมายเหตุ
๑๖	ค.ศ. ๑๘๕๑ (พ.ศ. ๒๔๓๔)	เกาะจาไมกา	Jamaica Exhibition	ไม่ส่ง
๑๗	ค.ศ. ๑๘๕๒ (พ.ศ. ๒๔๓๕)	เมืองลียง ประเทศฝรั่งเศส	National & Colonial Exhibition	ไม่ส่ง
๑๘	ค.ศ. ๑๘๕๓ (พ.ศ. ๒๔๓๖)	กรุงแมดริด ประเทศสเปน	International Industry Exhibition	ไม่ส่ง
๑๙	ค.ศ. ๑๘๕๓ (พ.ศ. ๒๔๓๖)	เมืองปัดตาเวีย ประเทศชวา	Agricultural Products of Industry Exhibition	ไม่ส่ง
๒๐	ค.ศ. ๑๘๕๓ (พ.ศ. ๒๔๓๖)	นครชิคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา	The World's Columbian Exposition	ส่งของ ไปตั้งแสดง
๒๑	ค.ศ. ๑๘๕๓ (พ.ศ. ๒๔๓๖)	เมืองบอร์โดซ์ ประเทศฝรั่งเศส	National & Colonial Exhibition	ไม่ส่ง
๒๒	ค.ศ. ๑๘๕๔ (พ.ศ. ๒๔๓๗)	เมืองอันตเวป ประเทศเบลเยียม	L'Exposition Universelle et Internationale	คิดว่าจะส่ง แต่ไม่ส่ง
๒๓	ค.ศ. ๑๘๕๔ (พ.ศ. ๒๔๓๗)	นครเบอร์ลิน ประเทศเยอรมนี	Berlin Industrial Exhibition	ไม่ส่ง
๒๔	ค.ศ. ๑๘๕๖ (พ.ศ. ๒๔๓๙)	เมืองเครสเดน ประเทศเยอรมนี	International Hygiene Exposition	ไม่ส่ง
๒๕	ค.ศ. ๑๘๕๗ (พ.ศ. ๒๔๔๐)	กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน	General Arts and Industry Exhibition, 1897	ไม่ส่ง
๒๖	ค.ศ. ๑๘๕๗ (พ.ศ. ๒๔๔๐)	กรุงบรัสเซลส์ ประเทศเบลเยียม	L'Exposition Universelle et Internationale, 1897	ไม่ส่ง
๒๗	ค.ศ. ๑๘๐๐ (พ.ศ. ๒๔๔๓)	กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส	L'Exposition Universelle, 1900	ส่งของ ไปตั้งแสดง
๒๘	ค.ศ. ๑๘๐๑ (พ.ศ. ๒๔๔๔)	เมืองคูการ์ดี ประเทศออสเตรเลีย	The Western Australian International Mining & Industrial Exhibition	ไม่ส่ง
๒๙	ค.ศ. ๑๘๐๑ (พ.ศ. ๒๔๔๔)	เมืองกลาสโกว์ ประเทศอังกฤษ	Glasgow International Exhibition	คิดว่าจะส่ง แต่ไม่ส่ง
๓๐	ค.ศ. ๑๘๐๒ (พ.ศ. ๒๔๔๕)	กรุงฮานอย อินโดจีนของฝรั่งเศส	Agricultural Industrial & Commerce Exhibition	ไม่ส่ง

ตารางแสดงรายการ “เอกซิบิเชน” ที่สยามได้รับเชิญจากต่างประเทศ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ลำดับ	ปีที่จัดแสดง	สถานที่	ชื่อ	หมายเหตุ
๓๑	ค.ศ. ๑๘๐๒ (พ.ศ. ๒๔๔๕)	เมืองตูริน ประเทศอิตาลี	Turin Exhibition	ไม่ส่ง
๓๒	ค.ศ. ๑๘๐๒ (พ.ศ. ๒๔๔๕)	กรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก ประเทศรัสเซีย	Exhibition Interior Private Collection of Porcelain	เตรียมการจะส่ง แต่ไม่ส่ง
๓๓	ค.ศ. ๑๘๐๒ (พ.ศ. ๒๔๔๕)	กรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก ประเทศรัสเซีย	International Exhibition of Fisheries	ส่งของ ไปตั้งแสดง
๓๔	ค.ศ. ๑๘๐๒ (พ.ศ. ๒๔๔๕)	กรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก ประเทศรัสเซีย	Historic and Modern Costume Exhibition	ไม่ส่ง
๓๕	ค.ศ. ๑๘๐๓ (พ.ศ. ๒๔๔๖)	นคร โอซาก้า ประเทศญี่ปุ่น	The Fifth National Industrial Exhibition of Japan	ไม่ส่ง
๓๖	ค.ศ. ๑๘๐๓ (พ.ศ. ๒๔๔๖)	เมืองนางาซากิ ประเทศญี่ปุ่น	The Second Fisheries Exhibition	ไม่ส่ง
๓๗	ค.ศ. ๑๘๐๓ (พ.ศ. ๒๔๔๖)	กรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก ประเทศรัสเซีย	Artistic Stone & Metal Ware Exhibition	ไม่ส่ง
๓๘	ค.ศ. ๑๘๐๔ (พ.ศ. ๒๔๔๗)	เมืองเซนต์หลุยส์ ประเทศสหรัฐอเมริกา	Louisiana Purchase Exposition	ส่งของ ไปตั้งแสดง
๓๙	ค.ศ. ๑๘๐๕ (พ.ศ. ๒๔๔๘)	เมืองโปตแลนด์ ประเทศสหรัฐอเมริกา	Lewis & Clarke Centennial Exposition	ไม่ส่ง
๔๐	ค.ศ. ๑๘๐๕ (พ.ศ. ๒๔๔๘)	เมืองลิจ ประเทศเบลเยียม	L'Exposition Universelle et International de Liège en 1905	ไม่ส่ง
๔๑	ค.ศ. ๑๘๐๖ (พ.ศ. ๒๔๔๙)	เมืองมิลาน ประเทศอิตาลี	Milan International Exhibition	ไม่ส่ง
๔๒	ค.ศ. ๑๘๐๖ (พ.ศ. ๒๔๔๙)	เมืองเครตเคน ประเทศเยอรมนี	International Exhibition of Photograph	ไม่ส่ง
๔๓	ค.ศ. ๑๘๐๗ (พ.ศ. ๒๔๕๐)	เมืองบอร์โดซ์ ประเทศฝรั่งเศส	The Maritime International Exhibition	ไม่ส่ง
๔๔	ค.ศ. ๑๘๐๗ (พ.ศ. ๒๔๕๐)	เมืองดับลิน ไอร์แลนด์ ประเทศอังกฤษ	Irish International Exhibition	ไม่ส่ง
๔๕	ค.ศ. ๑๘๐๗ (พ.ศ. ๒๔๕๐)	เมืองนางาซากิ ประเทศญี่ปุ่น	Second Professional Fisheries Exhibition	ไม่ส่ง

ตารางแสดงรายการ “เอกซิบิเชน” ที่สยามได้รับเชิญจากต่างประเทศ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ลำดับ	ปีที่จัดแสดง	สถานที่	ชื่อ	หมายเหตุ
๔๖	ค.ศ. ๑๘๖๗ (พ.ศ. ๒๔๕๐)	กรุงเทพฯ ประเทศเนเธอร์แลนด์	National and International Exhibition of Agriculture	ไม่ส่ง
๔๗	ค.ศ. ๑๘๖๗ (พ.ศ. ๒๔๕๐)	เมืองอันตเวป ประเทศเบลเยียม	Exposition Internationale de Chasse et de Pêche	ไม่ส่ง
๔๘	ค.ศ. ๑๘๖๘ (พ.ศ. ๒๔๕๑)	กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ	Imperial International Exhibition	ไม่ส่ง
๔๙	ค.ศ. ๑๘๖๘ (พ.ศ. ๒๔๕๑)	นครซีแอตเติล ประเทศสหรัฐอเมริกา	Alaska-Yukon-Pacific Exposition	ไม่ส่ง
๕๐	ค.ศ. ๑๘๖๐ (พ.ศ. ๒๔๕๒)	กรุงบรัสเซลส์ ประเทศเบลเยียม	L'Exposition Universelle et Internationale, 1910	ไม่ส่ง
๕๑	ค.ศ. ๑๘๖๐ (พ.ศ. ๒๔๕๒)	กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย	The First International Shooting Field-Sport Exhibition	ไม่ส่ง
๕๒	ค.ศ. ๑๘๖๐ (พ.ศ. ๒๔๕๒)	กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ	การพิพิธภัณฑ์ที่ย่างริบเบอร์	ไม่ส่ง
๕๓	ค.ศ. ๑๘๖๐ (พ.ศ. ๒๔๕๒)	เมืองสุราบายา ประเทศชวา	การประชุมพิพิธภัณฑ์พฤกษชาติที่ มีเส้นใช้เครื่องจักรบริหารกระทำ การให้มีประโยชน์	ส่งผู้แทนกระทรวง เกษตรฯ ไปร่วม ประชุม
๕๔	ค.ศ. ๑๘๖๑ (พ.ศ. ๒๔๕๔)	กรุงเบอร์ลิน ประเทศเยอรมนี	International Exhibition for the Promotion of Travelling	ไม่ส่ง
๕๕	ค.ศ. ๑๘๖๑ (พ.ศ. ๒๔๕๔)	เมืองตูริน ประเทศอิตาลี	International Exhibition of Industry and Labour	ส่งของไปตั้งแสดง
๕๖	ค.ศ. ๑๘๖๑ (พ.ศ. ๒๔๕๔)	กรุงโรม ประเทศอิตาลี	พิพิธภัณฑ์ที่กรุงโรม	ไม่ส่ง
๕๗	ค.ศ. ๑๘๖๑ (พ.ศ. ๒๔๕๔)	กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น	Grand Exhibition of Japan	เตรียมจะส่ง แต่ว่า เลื่อนกำหนดจัดเป็น ปี ๑๘๖๗ จึงไม่มีข้อมูล
๕๘	ค.ศ. ๑๘๖๒-๑๓ (พ.ศ. ๒๔๕๕)	เมืองเนนัว ประเทศอิตาลี	The Marine & Hygiene Exhibition	ไม่ส่ง
๕๙	ค.ศ. ๑๘๖๒ (พ.ศ. ๒๔๕๕)	เมืองมาร์เซย์ ประเทศฝรั่งเศส	การแสดงสินค้าประจำปี	ไม่ส่ง

ตารางแสดงรายการ “เอกซิบิเชน” ที่สยามได้รับเชิญจากต่างประเทศ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ลำดับ	ปีที่จัดแสดง	สถานที่	ชื่อ	หมายเหตุ
๖๐	ค.ศ. ๑๙๑๓ (พ.ศ. ๒๔๕๖)*	เมืองเกนต์ ประเทศเบลเยียม	Ghent International Exhibition	ไม่ส่ง
๖๑	ค.ศ. ๑๙๑๔ (พ.ศ. ๒๔๕๖)*	กรุงบรัสเซลส์ ประเทศเบลเยียม	International Exhibition of Postage Stamps	ไม่ส่ง
๖๒	ค.ศ. ๑๙๑๔ (พ.ศ. ๒๔๕๖)*	เมืองปัตตาเวีย ประเทศชวา	International Rubber Congress and Exhibition	ส่ง ม.คัมภีว. แอล. กรู๊ด เป็นผู้แทนไปดู งานด้วยเงินตนเอง
๖๓	ค.ศ. ๑๙๑๕ (พ.ศ. ๒๔๕๗)*	นครซานฟรานซิสโก ประเทศสหรัฐอเมริกา	Panama-Pacific International Exhibition	ส่งของไปตั้งแสดง หลังจากที่ได้เจรจา หลายครั้ง
๖๔	ค.ศ. ๑๙๑๖ (พ.ศ. ๒๔๕๘)*	เกาะไต้หวัน ประเทศญี่ปุ่น**	Taiwan Industrial Exhibition	ปฏิเสธว่าเตรียมของ ไม่ทัน
๖๕	ค.ศ. ๑๙๑๘ (พ.ศ. ๒๔๖๑)	เมืองลียง ประเทศฝรั่งเศส	Annual Fair	ไม่ได้ออกร้าน แต่ ส่งผู้แทนไปดูงาน
๖๖	ค.ศ. ๑๙๒๐ (พ.ศ. ๒๔๖๓)	เมืองมิแลน ประเทศอิตาลี	Foire International d' Echantillons de Milan	เป็นการออกร้าน ขายสินค้า (Milan Trade Fair) ส่ง เจ้าหน้าที่สถานทูต ที่กรุงโรมไปดู
๖๗	ค.ศ. ๑๙๒๐ (พ.ศ. ๒๔๖๓)	เมืองกลาสโกว์ ประเทศอังกฤษ	Shipbuilding, Engineering and Electrical Exhibition	ไม่ส่งแข่งกระทรวง ทหารเรือให้ทราบ
๖๘	ค.ศ. ๑๙๒๒ (พ.ศ. ๒๔๖๕)	เมืองสิงคโปร์ สเตริตส์เซดเติลเมนต์ส	Exhibition Singapore	ไม่เข้าร่วม เตรียม ไม่ทัน
๖๙	ค.ศ. ๑๙๒๒ (พ.ศ. ๒๔๖๕)	เมือง Stoke-on-Trent ประเทศอังกฤษ	League of Nations Union	กระทรวงเศรษฐกิจ ส่งสิ่งของไปตั้ง แสดง

* การนับปี ค.ศ. เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคมจนถึงเดือนธันวาคม ในขณะที่สยามเริ่มต้นปีใหม่ในเดือนเมษายน ทำให้การเปรียบเทียบปี พ.ศ. และ ค.ศ. ในที่นี้แตกต่างไปจากที่ควรจะเป็น เพราะมหกรรมนั้นเกิดขึ้นในต้นปี ค.ศ. อันเป็นปีใหม่ แต่ยังเป็น พ.ศ. เดิมอยู่ เมื่อนับแบบสยาม

** ขณะนั้น ไต้หวันเป็นเมืองขึ้นของญี่ปุ่น มีชื่อเรียกเป็นภาษาญี่ปุ่นว่า “Taihoku”

**ตารางแสดงรายการ “เอกซิบิเชน” ที่สยามได้รับเชิญจากต่างประเทศ
ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**

ลำดับ	ปีที่จัดแสดง	สถานที่	ชื่อ	หมายเหตุ
๗๐	ค.ศ. ๑๙๒๓ (พ.ศ. ๒๔๖๖)	กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ	International Exhibition, 1923	ประกาศลง หนังสือพิมพ์ให้ มหาชนทราบ
๗๑	ค.ศ. ๑๙๒๓ (พ.ศ. ๒๔๖๖)	เมืองโกแฮมเบอร์ก ประเทศสวีเดน	Aerial Exhibition, Gothenberg, Sweden, 1923	เป็นชาติตะวันออก ชาติเดียวที่จัดแสดง
๗๒	ค.ศ. ๑๙๒๔ (พ.ศ. ๒๔๖๗)	เมืองบันดุง ประเทศชวา	Tea Congress and Exhibition	ไม่ส่ง
๗๓	ค.ศ. ๑๙๒๔ (พ.ศ. ๒๔๖๗)	เมืองบันดุง ประเทศชวา	The Fourth Industry and Commerce	ประกาศลง หนังสือพิมพ์ให้ มหาชนทราบ
๗๔	ค.ศ. ๑๙๒๔ (พ.ศ. ๒๔๖๗)	กรุงบรัสเซลส์ ประเทศเบลเยียม	Le 5 ^e Foire Commercial Officielle et Internationale	ประกาศลง หนังสือพิมพ์ให้ มหาชนทราบ
๗๕	ค.ศ. ๑๙๒๕ (พ.ศ. ๒๔๖๘)	เมืองพอร์ตแลนด์ ประเทศสหรัฐอเมริกา	Atlantic-Pacific Highways- Electrical Exposition	ตอบรับเอกสาร
๗๖	ค.ศ. ๑๙๒๕ (พ.ศ. ๒๔๖๘)	กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ	British Empire Exposition, 1925	ไม่ส่ง
๗๗	ค.ศ. ๑๙๒๕ (พ.ศ. ๒๔๖๘)	เมือง Heysel-Lacken ประเทศเบลเยียม	L'Exposition Nationale & Internationale de nouveauté ayant trait aux travaux du ménage urbain et rural	ตอบรับเอกสาร
๗๘	ค.ศ. ๑๙๒๖ (พ.ศ. ๒๔๖๙)	นครฟิลาเดลเฟีย ประเทศสหรัฐอเมริกา	Sesqui-Centennial Exhibition of Philadelphia, 1926	ไม่ส่ง

ภาคผนวก ข

ที่ ๓/๕

ที่ว่าการราชทูตสยาม ณ กรุงเบอร์ลิน

วันที่ ๓ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

ข้าพระพุทธเจ้า พระสุริยานุวัตร ขอพระราชทานกราบทูลพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษ์
วโรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศ ทรงทราบใต้ฝ่าพระบาท

ด้วยโดยที่ข้าพระพุทธเจ้ามีความสงสัยในคำสั่งของใต้ฝ่าพระบาทในเรื่องการแสดง
พิพิธภัณฑที่เมืองชิคาโก ซึ่งโปรดเกล้าฯ มีรับสั่งให้ออกไปแต่จำเพาะเรื่องที่ประชุมกองผู้หญิง
จัดการ มิได้รับสั่งถึงการที่จะพระราชทานของไปตั้งในโรงเอกสภิชนโดยทั่วไปตามกระทรวงต่างๆ
แลเจ้าพวกของอื่นๆ ด้วย เพราะฉะนั้นจึงได้มีโทรเลขกราบบังคมทูลถามเข้ามา ตามความที่แจ้งอยู่
ในใบบอกฉบับที่ ๑/๓ ลงวันที่ ๑ กันยายน นั้นแล้ว

ครั้นวันที่ได้รับพระราชทานโทรเลขตอบความไปโดยรวดเร็วว่า โปรดเกล้าฯ มอบให้
ข้าพระพุทธเจ้าเป็นธุระในการเอกสภิชนทั้งสิ้นนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงเข้าใจว่าจะโปรดเกล้าฯ
พระราชทานของออกไปตั้งตามกระทรวงอื่นๆ โดยทั่วไปด้วย มิใช่จำเพาะแต่ส่วนที่เกี่ยวข้องกับ
กองประชุมหญิงฝ่ายเดียว พระเดชพระคุณเป็นล้นเกล้าฯหาที่สุดมิได้

การที่ฟังจะได้เริ่มคิดนี้อยู่ข้างจะเข้าไปเสียมากแล้ว เพราะจนถึงเดี๋ยวนี้ยังไม่ทราบเกล้าฯ
ว่าเขาจะกะที่ให้เป็นส่วนของกรุงสยามมากน้อยเพียงใด จะขอไปที่เดียวก็กะไม่ถูกกว่าของที่จะโปรด
เกล้าฯ พระราชทานออกไป จะเปลืองที่ตั้งมากน้อยอย่างไร

แต่ตามข้อบังคับของเจ้าพนักงานผู้จัดการเอกสภิชนที่ชิคาโกนั้น พวกข้าหลวงนานา
ประเทศควรจะต้องส่งบาณูชีรายชื่อผู้ตั้งของต่างๆ แลทำแปลนที่คิดจะตั้งของอย่างใดในที่ที่เขาจะ
ไว้ให้แล้วก่อนหน้านั้นไปให้เจ้าพนักงานทราบเสียแต่ก่อนวันที่ ๑ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๑ เพื่อเขาจะ
ได้เรียบเรียงทำบาณูชีแคตลอกราชการขึ้นได้

ถึงการเข้าไปเสียแล้วก็จริง ข้าพระพุทธเจ้าได้ทราบเกล้าฯ เป็นความแน่นอนดังนี้แล้ว จะ
รีบมีหนังสือถามไปยังเจ้าพนักงานที่อะเมริกาโดยรวดเร็วเขาจะให้ที่มากน้อยสักเท่าใด ทั้งจะถามถึง
ข้อความเบ็ดเตล็ดในเรื่องจัดการนี้ด้วย หวังใจว่าคงจะได้รับตอบแลเก็บความกราบทูลเข้ามาให้ทรง
ทราบฝ่าพระบาทโดยเร็ว

แลโดยที่ข้าพระพุทธเจ้าได้ตั้งใจที่จะพากเพียรฉลองพระเดชพระคุณในการนี้ให้เต็มกำลังทุกอย่างนั้น ข้าพระพุทธเจ้าขอรับพระราชทานอนุญาตที่จะกราบทูลความเห็นซึ่งจะจัดการในชั้นต้นนั้นเข้ามาก่อน เพื่อประสงค์จะได้รับความแนะนำซึ่งจะได้ทรงชี้แจงออกไปให้ประพฤติได้ถูกตามพระประสงค์

ที่ ๑ ความมุ่งหมายหาประโยชน์

โดยเหตุที่เห็นด้วยเกล้าฯ ว่าการที่กรุงสยามจะเข้าช่วยในการแสดงพิพิธภัณฑ์ของโลกที่เมืองชิคาโก ซึ่งจะตั้งต้นเปิดตั้งแต่ ณ วันที่ ๑ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๒ ไปจนถึงวันที่ ๑ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๒ ครั้งนี้เป็นการณ์สำคัญอย่างหนึ่ง แลถ้าคอเวนแมนต์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะจัดการได้สำเร็จประโยชน์แล้ว จะเป็นกำลังช่วยบำรุงความเจริญของการปลูกเกาะและค้าขายในพระราชอาณาเขตได้ดียิ่งขึ้นเป็นแน่ กรุงสยามเป็นแผ่นดินที่ค้ำอยู่ในโลกย์แห่งหนึ่ง สมัยนี้ได้เอาไศยผลพรรณไม้แลการปลูกเกาะเป็นกำลังอันสำคัญอย่างยิ่งของบ้านเมือง เพราะฉะนั้นในการครั้งนี้ ควรที่จะมุ่งหมายช่วยบำรุงความเจริญในการปลูกเกาะพรรณไม้แลการทำผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากแผ่นดินนั้นให้เป็นสำคัญกว่าสิ่งอื่น การทำสิ่งของด้วยฝีมือช่างต่างๆ (Industry) เป็นสิ่งสำคัญที่จะหมายหาประโยชน์ถาวรลงมาเป็นขั้นที่ ๒ เพราะฉะนั้นจำต้องคิดอ่านพากเพียรให้โลกย์รู้เห็นปรากฏยิ่งขึ้นอีกว่า แผ่นดินไทยมีพรรณไม้ มีแร่ธาตุต่างๆ ฤๅสิ่งของฝีมือช่างดีสิ่งคืออย่างที่มีราคาสมควรกับที่เป็นสินค้าแลกเปลี่ยนซื้อขายกันกับต่างประเทศได้

เมื่อโลกย์ได้รู้เห็นปรากฏมากขึ้นแล้ว ผู้ที่จะต้องควรซื้อสินค้าที่เกิดขึ้นในเมืองไทย ก็ย่อมจะมากขึ้นเอง ราษฎรแลภาษีอากรก็จะจำเจริญขึ้นตามส่วนเป็นธรรมดาของการ

ที่ ๒ การเลือกสิ่งของที่จะจัดส่งออกไปแสดงพิพิธภัณฑ์

การที่จะเลือกจัดของส่งนี้ ต้องขอรับพระราชทานให้เจ้าพนักงานผู้จัดในกรุงเทพฯ มุ่งหมายเอาแต่ล้วนของที่เห็นว่าจะเป็นสินค้าขายออกไปต่างประเทศได้ติดต่อเนื่องกันไปโดยยึดยึดโดยประสงค์ที่จะหาตลาดสำหรับขายของนั้นให้ได้เสมอ อย่าให้เป็นการจำเกาะที่จะขายในการแสดงพิพิธภัณฑ์นั้นแต่ครั้งเดียว ต้องหวังการยึดยาวต่อไปภายน่าเป็นสำคัญกว่าอย่างอื่น ของที่จะขายได้แต่ชั่วครั้งเดียวนั้น ถ้าจะมีบ้างก็ให้เป็นแต่เครื่องสำหรับประดับประดาห้องตั้งของท่านั้น ถ้าเห็นว่าจะใช้เป็นเครื่องแต่งเครื่องประดับห้องไม่ได้ จะขายก็ไม่มีผู้ต้องการใช้เพราะเป็นของรุงรัง เช่นกันกับม่อแลเชิงกรานที่ส่งไปแต่ครั้งก่อนๆ เป็นต้นนั้น อย่าส่งออกไปให้เปลืองค่าระวางเรือค่าของเลย ตามความมุ่งหมายที่กล่าวมานั้น ของสำคัญที่จะต้องการ คือ ผลพรรณไม้แลการปลูกเกาะเป็นใหญ่ ของที่จะเป็นสินค้าได้ต้องส่งไปทุกสิ่งทุกอย่าง สิ่งหนึ่งต้องจัดให้เป็นชั้นตั้งแต่ราคาอย่างดีถึงราคาอย่างเลวที่สุด ตั้งแต่เป็นผล ออกจากต้นจากรวง เป็นชั้นลงไปตลอดจนเมื่อทำสำเร็จที่จะใช้ได้ เป็นต้นว่าเข้านั้น ต้องส่งเข้าเปลือกเข้ากลีบ เข้าสานแลสารพัดพันเข้า ผลไม้ แลถั่ว

ไม้สำหรับปลูกสร้างสารพัดอย่าง ขอให้ตัดเป็นท่อนไป ประมาณยาวในระหว่างฟุตถึง ๓ ฟุต ถ้าตัดให้มีเปลือกติดเข้าไปด้วยได้ก็ยิ่งดี แม้เป็นไม้ขนาดใหญ่ เช่น ไม้สัก ต้องให้ยาวสมกับส่วนนากว้าง ถ้าเป็นปุ่มก็ส่งไปทั้งปุ่ม ไม้เหล่านี้เมื่อไปถึงอเมริกา ถ้าเป็นไม้ดี ข้าพระพุทธเจ้าคิดจะให้ช่างซัดเงา ขึ้นไว้ให้เห็นข้าง ๑ ปล่อยด้านไว้ข้าง ๑ เพื่อผู้ชำนานจะได้มาตรวจตราราคา แลบอกชื่อที่ถูกต้อง ส่วนแรกก็ขอให้ส่งทุกอย่าง ตั้งแต่เป็นเนื้อแรกขึ้นจากบ่อถึงหลอมเป็นเนื้อธาตุแล้ว แร่พลอยที่เจียรระโนแลที่ยังไม่เจียรใน ศิลาลายต่างๆ ตามแต่จะหาได้ ที่ยังไม่มีชื่อมีราคาซื้อขายกันจะได้ถามผู้ชำนานให้ทราบไว้

ส่งทั้งสรรพเครื่องเทศเครื่องยาแลยางไม้ น้ำมันเกิดจากผลไม้ ผลพรรณไม้สำหรับใช้ย้อมสีต่างๆ ผลพรรณไม้สิ่งที่ต้องการสำหรับทอผ้า มีฝ้าย ไหม ป่าน ปอ เป็นต้น ผลที่ได้จากสัตว์ต่างๆ คือ งาช้าง เขา หนัง ทุกชนิดสัตว์ แลขนนกก็พึ่งเหล่านี้ทั้งสิ้น

สรรพสิ่งของที่ทำด้วยฝีมือช่างนั้นก็สำคัญมาก ต้องจัดสันเอาแต่ส่วนที่ชาติฝรั่งจะซื้อเอาไปใช้เป็นประโยชน์ได้ คือ ต้องคิดถึงการที่จะหาช่องให้ได้ขายยึดยืนต่อไปเป็นที่มุ่งหมาย ในการที่จะเกณฑ์ช่างต่างๆ ให้ทำงานส่งไปนั้น ถ้าสักสาทำไปให้ถูกกับรศชอบของชาติฝรั่งได้เป็นการดี เป็นต้นว่า ของฝีมือช่างปักไหมปักทองต่างๆ นั้น ถ้าทำเป็นม่าน ผ้าปูโต๊ะ คลุมเก้าอี้ คลุมเตียง เปนหมอนอิง เปนลับแล เช่นที่ฝรั่งใช้ตามบ้านเรือนของเขาแล้ว จะขายได้ดีมาก เขานับถือฝีมือช่างตัวนอก ถ้าสรรพสิ่งอย่างดีไปให้บ้างแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าจะเอาออกตั้งแข่งประชันสู้ฝีมือเพื่อจะเอาเหรียญรางวัลให้มีชื่อแก่ช่างไทยบ้าง

สรรพสิ่งทั้งปวงนั้นเหลือที่จะกล่าวชื่อได้สุดสิ้น ข้าพระพุทธเจ้าเชื่อว่า เจ้าพนักงานผู้จัดการในกรุงเทพฯ คงจะเข้าใจคืออยู่แล้วทุกประการ แต่ของเพียงที่ข้าพระพุทธเจ้านึกได้แลเห็นเป็นสำคัญอยู่นั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้จกรายติคมาบ้างแล้ว นอกจากนั้นก็ยังมีอีกเป็นอันมาก เจ้าพนักงานผู้จัดคงจะนึกหาได้ดีกว่า

พวกพ่อค่านายห้างในกรุงเทพฯ บางคนซึ่งเคยส่งสินค้าออกไปขายต่างประเทศนั้น ถ้าคอเวอนแมนต์ให้อนุญาตแล้ว บางทีก็จะอยากช่วยจัดสรรพตัวอย่างสินค้าต่างๆ ที่เขาเคยขายนั้นส่งคอเวอนแมนต์ให้ได้ออกไปตั้งแสดงพิพิธภัณฑ์บ้าง เพื่อประสงค์จะให้ผู้ที่ต้องการจะซื้อที่นอก รู้จักตัว จะได้เป็นเจ้าจำนำกันต่อไป ถูจะโปรดเกล้าฯ อนุญาตให้ลองส่งของของเขาออกไปขายบ้างก็ได้ คอเวอนแมนต์คิดเอาเงินค่าส่งค่าป่วยการที่จ้างคนขายแลอื่นๆ ตามสมควร ทำได้ดังนี้บ้างที่จะเบาแรงเจ้าพนักงานผู้จัด แลเปลืองเงินหลวงน้อยลงบ้าง

ที่ ๓ การตั้งเอเจนต์ในกรุงเทพสำหรับรับสั่งของจากนอก

โดยเหตุที่ความมุ่งหมายของการครั้งนี้จะเปิดทางการค้าขายของกรุงสยามให้กว้างออกอีกนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่าควรจะต้องตั้งเอเจนต์ที่เป็นพ่อค้าต่างประเทศแท้ แลที่มีหลักถานมั่นคง ควรเชื่อถือวางใจได้นั้นไว้สำหรับการในกรุงเทพฯ สักแห่ง ๑ ด้วยของต่างๆ ที่คอเวอนแมนต์จะส่งออกไปเป็นตัวอย่างนั้น แม้มีผู้ต้องการจะซื้อจะได้บอกชื่อเอเจนต์นี้ให้เขาทราบ เผื่อจะได้พูดการซื้อขายกัน ถ้าไม่มีตัวเอเจนต์คอยรับคำสั่งของแล้ว ผู้ที่จะรับการขายของที่เอกสภิชั้นของไทยจะรับเป็นธุระไม่ได้ เพราะจะไม่ทราบว่าสิ่งที่ใครถูก ประโยชน์ที่หมายจะให้มีการซื้อขายติดต่อกันโดยยึดยืนนั้นจะเสียเปล่า ไซ้ว่าคอเวอนแมนต์จะรับเป็นผู้ขายได้เมื่อใด การที่จะหาเอเจนต์นี้ ถ้าจะโปรดเกล้าฯ ให้สืบดูตามห้างไทยจีนฝรั่ง คงจะมีผู้อยากรับเป็นธุระมาก เพราะถ้าคนสั่งของตรงไปถึงเขา แลได้มีการซื้อขายติดต่อกันแล้ว ก็ต้องเป็นประโยชน์แก่เขาฝ่ายเดียว เสมอกับคอเวอนแมนต์สงเคราะห์เปิดช่องทางประโยชน์ให้

ความข้อนี้เป็นทางที่จะให้คอเวอนแมนต์เบาแรงแลเปลืองเงินน้อยลงอีกชั้นหนึ่ง เพราะถ้ามีเอเจนต์จะได้แบ่งการเลือกสรรสินค้านั้นให้เขารับธุระเป็นส่วนใหญ่ สุดแล้วแต่คอเวอนแมนต์จะบังคับ ทั้งเขาจะได้เป็นผู้จัดการเรือไฟบรรทุกสิ่งของส่งให้ถึงที่ตามเวลาที่สมควร ช่วยทำบาญชีรายชื่อสิ่งของ แลกำหนดราคาให้ถูกตามวิธีการค้าขาย เอเจนต์เช่นนี้สุดแล้วแต่จะทรงเห็นว่าสมควรจะตั้งสักกี่คน

ที่ ๔ การทำบาญชีรายสิ่งของ

บาญชีรายสิ่งของนั้นเป็นข้อสำคัญในธุระอย่าง ๑ เพราะจะต้องทำให้ถูกกับข้อบังคับของโรภายี่ห้ออเมริกา คือ ของที่ส่งไปทุกสิ่งนั้นจะต้องจดลงในบาญชีอย่างที่เราเรียกว่าอินวอยส์ (Invoice) คือ ๑ ให้มีชื่อเจ้าของผู้ที่แสดงของนั้น (Exhibitor) ๒ มีที่หมายแลนำเบอร์ของหีบห่อสิ่งของ ๓ ในหีบห่อนั้น ต้องมีบาญชีเฉลี่ยค แง้งว่ามีของสิ่งใดเป็นจำนวนมากน้อยเท่าใด ๔ ต้องบอกราคาของในรายนั้นทุกๆ สิ่งตามราคาที่ซื้อขายกันในตลาดกรุงเทพฯ ผู้ที่แสดงของต้องเซ็นชื่อลงด้วย

บาญชีอย่างนี้ต้องทำขึ้นเหมือนกัน ๓ ฉบับ แล้วส่งตรงไปยังข้าพระพุทธเจ้าที่เลเกชั่นสยาม ณ กรุงเบอร์ลินทางไปรษณีย์ สำหรับที่ข้าพระพุทธเจ้าจะได้ส่งล่วงหน้าไปให้เจ้าพนักงานผู้เก็บภาษีที่เมืองชิคาโก ฉบับ ๑ ส่งไปให้ผู้ที่จะได้ตั้งขึ้นไว้สำหรับรับของต่อไปที่ท่าเรือที่เมืองนั้น ฉบับ ๑ อีกฉบับ ๑ จะได้อาไว้เป็นคู่มือของข้าพระพุทธเจ้า

ของที่ส่งไปต้องแยกออกเป็นสองจำพวก เป็นของคอเวอนแมนต์พวก ๑ ซึ่งจะเปนแต่ตัวอย่างของเช่นที่ไม่คิดจะขายแลเป็นของใช้สำหรับธุระของคอเวอนแมนต์แท้ๆ ของคอเวอนแมนต์นี้ไม่ต้องทำเป็นบาญชีอินวอยส์ดังที่กล่าวมาแล้วก็ได้ เพราะไม่ต้องเสียภาษี แต่ต้องให้รู้ไว้ว่า

ของในหีบห่อหีบ ๑ เป็นราคาเท่าใด ราคานี้ต้องจดไปในบิลออฟเลดิง (Bill of Lading) คือ ตัวบิลกระวางเรือ ถ้าสูญหายไป กำปนีห้างรับสัญญาส่งของจะได้ใช้เงินให้ตามราคาที่ตั้งไป

อีกจำพวก ๑ นั้น เป็นของที่คิดจะขาย ต้องทำบัญชีอินวอยส์รายละเอียดซึ่งที่กล่าวมาแล้วนั้น ให้ถึงท่วนทุกประการ

ของสองจำพวกที่กล่าวนี้ ขออย่าให้บังจูลงในห่อหีบปนกัน ถ้าเป็นเช่นนั้นจะได้รับความลำบากที่โรงคามีนากนัก

สรรพสิ่งของทั้งปวงที่เป็นฝีมือช่างทำอย่างดี แลที่คิดจะให้ไปตั้งเปรียบเทียบประชันฝีมือกับเขานั้น ต้องบอกให้ทราบไว้ในรายบิลบัญชีสิ่งของด้วยต่างหากจำเพาะ ถ้าไม่ทำดังนี้เขาจะไม่ยอมให้ส่งเข้าไปให้ยูรินานาประเทศตติสิน นอกจากบัญชีอินวอยส์แลบิลบัญชีของคองเวนแมนต์ที่กล่าวมาแล้วนั้น ถ้าทรงเหน็ดด้วยแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าอยากจะขอรับพระราชทานบัญชีสิ่งของให้มีข้อแจ้งความละเอียดเพื่อประโยชน์ในทางค้าขายสำหรับของทุกทุกสิ่งอีกฉบับ ๑ คือ ๑ ให้ทราบว่าของสิ่ง ๑ ราคาซื้อขายกันในกรุงเทพฯ เท่าใด เกิดที่ตำบลใด ปีหนึ่งเกิด ฤาทำได้มากน้อยเท่าใด ใช้กันสิ้นในเมืองไทยประมาณสักเท่าใด ส่งออกไปขายต่างประเทศปี ๑ เท่าใด ตามที่จะคัดออกได้จากบัญชีกระทรวงศุลกากร ส่วนที่เป็นของยังไม่มีราคาตลาด ฤาเป็นของยังไม่เคยซื้อขายกัน แต่เห็นว่าจะเป็นสินค้าต่างประเทศได้ ก็ขอให้ส่งตัวอย่างแลประมาณจำนวนที่เกิดแลที่จะทำได้ผลในปี ๑ มากน้อยเท่าใดนั้นออกไปด้วย เพราะจะต้องส่งรายละเอียดเข้าพิมพ์ในแคตลอกหลวงของเขอย่างหนึ่ง

อีกประการหนึ่งเป็นเหตุของความประสงค์ที่คิดด้วยเกล้าฯ ว่าในชั้นต้นจะไปพิมพ์เป็นแคตลอกขึ้นสำหรับแจกจ่ายให้คนทราบทั่วไปเหมือนเช่นที่เขาทำกัน บอกให้ทราบข้อสำคัญในสรรพสินค้าเมืองไทย สรรพตัวอย่างตามที่โปรดเกล้าฯ พระราชทานออกไป แลในชั้นปลายนั้นคิดด้วยเกล้าฯ ว่าได้ไปเข้าในที่ประชุมนักปราชญ์แลพ่อค้าทั้งโลกย์ทั้งทีแล้ว อยากจะขอความเห็นความแนะนำของเขาเพื่อจะได้ทราบราคา วิธีทำ แลให้ทราบคุณในของนั้น ว่าจะมีประโยชน์อย่างไรบ้าง ทั้งเป็นช่องที่จะได้เห็นเครื่องมือเครื่องใช้ สำหรับตกแต่งเตรียมของเหล่านั้นเป็นสินค้าด้วยในครั้งเดียวกัน เป็นเรื่องที่ข้าพระพุทธเจ้าคิดจะรวบรวมเก็บข้อแจ้งความตามที่สืบถามได้มาเรียบเรียงขึ้นเป็นรีโปรด์ทุลเกล้าฯ ถวายต่อภายหลัง

ที่ ๕ ของแสดงพิพิธภัณฑ์ต้องจัดแยกกันออกเป็นหมู่เป็นพวกตามชนิดของ

ตามข้อบังคับของคองเวนแมนส์อเมริกันนั้น ผู้ที่ส่งของออกไปตั้งแสดงพิพิธภัณฑ์จะต้องจัดแยกของออกไปตั้งในที่ที่เขาจัดขึ้นไว้สำหรับเป็นหมู่เป็นจำพวกไปตามที่ได้กำหนดไว้ เป็น ๑๒ จำพวก ดังที่จะกล่าวต่อไปนี้ คือ

- ๑ ผลการปลูกเพาะ ผลที่เกิดจากป่า ป่าไม้ เครื่องจักร เครื่องมือเครื่องใช้
Agriculture, Forest Products, Forestry, Machinery, Appliances
- ๒ ผลการปลูกเพาะอะงุ่น ผลที่เกิดจากสวน ผลพรรณดอกไม้
Viticulture, Horticulture, Floriculture
- ๓ สัตว์มีชีวิต สัตว์บ้าน แล สัตว์ป่า
Live Stock, Domestic & Wild Animals
- ๔ สัตว์ในน้ำ การทำหอยปลาสาระพัด ผลได้จากสัตว์น้ำ
Fish, Fisheries, Fish Products
เครื่องมือเครื่องใช้สำหรับจับสำหรับทำสัตว์ในน้ำ
Apparatus for fishing
- ๕ บ่อแร่ การขุดแร่ การหลอมแร่โลหะธาตุ
Mines, Mining, Metallurgy
- ๖ เครื่องจักรกลไทย
Machinery
- ๗ เครื่องเดินทางแลขนของ รถไฟ เรือใหญ่น้อย รถเกวียน
Transportation, Railways, Vessels, Vehicles
- ๘ การทำของสารพร
Manufactures
- ๙ ไฟฟ้า
Electricity
- ๑๐ สรรพวิทยาเครื่องมือช่างทำการเลียด เขียนสี สลักศิลา
Fine Arts, Painting, Sculpture,
การก่อสร้าง การประดับประดา
Architecture, Decorations
- ๑๑ สรรพวิชา การเล่าเรียน หนังสือ เอนจิเนียร์
Liberal Arts, Education, Literature, Engineering,
โยธาธิการ ดนตรี ละคร
Public Works, Music & Drama

๑๒ เรื่องวิชาแสดงเทศมนุศย์ต่างๆ เรื่องโบราณ

Ethnology,

Archeology,

ความเจริญของกิจกรรม แล ความคิดทำของอย่างใหม่

The Progress of Labour & Invention

ของแสดงพิพิธภัณฑท์ที่สัน โดษ แลที่รวบรวมปนกันหลายชนิด

Isolated & Collective Exhibits

ตามข้อบังคับที่จะต้องแยกของออกไปตั้งตามหมวดหมู่ใน ๑๒ จำพวก ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ เห็นด้วยเกล้าฯ ว่าของไทยคงจะไม่มีมากพอกับที่จะขอห้องเขาดังของเป็นส่วนๆ ไปได้ จำเพาะห้องละจำพวกทุกชนิดของ จะทำได้ก็แต่ที่จะจัดเป็นชั้นตู้ฤๅโต๊ะไปอาไสยแซกฝากไว้ห้องละ ๑ โต๊ะ ๒ โต๊ะ เท่านั้น ด้วยเหตุฉะฉินในการที่จะจัดของออกไปจากกรุงเทพฯ นั้น จึงจำต้องขอให้เจ้าพนักงานผู้จัดจัดแบ่งของออกเป็น ๒ กองทุกๆ สิ่ง กองหนึ่งข้าพระพุทธเจ้าจะส่งไปตั้งเข้าหมู่ตามจำพวกแลชนิดต่างๆ ที่เขาจัดไว้ แลอีกกองหนึ่งนั้นจะขออนุญาตห้องให้ได้พอกับที่จะรวบรวมเข้าไว้ในหมู่เดียวกันโดยจำเพาะ เป็นห้องที่จะแขวนกระดานป้ายบอกชื่อแผ่นดินสยาม ห้องเช่นนี้เขาจะให้สักก็ห้องก็ยังทราบไม่ได้ เพราะไม่ทราบว่าจำนวนของที่ส่งจากกรุงเทพฯ จะกินที่ดังมากน้อยเท่าใด

ที่ ๖ การตั้งของแลการตกแต่งประดับประดาห้อง

ตามข้อบังคับของคอเวนแมนต้ออเมริกัน ผู้ที่มีของไปตั้งแสดงพิพิธภัณฑท์จะต้องลงทุนออกเงินของตัวเองทำตู้ ชั้น โต๊ะ แลเครื่องใช้สารพัดอย่าง สำหรับห้องที่จะเอาของไปตั้ง ทั้งบังคับให้ตกแต่งใช้เครื่องประดับประดาให้งดงามสมควรกับความสง่างามของโรงแสดงพิพิธภัณฑท์โดยทั่วไปด้วย

แท้จริงถึงไม่ต้องบังคับ ตามธรรมดาประเทศต่างๆ ก็ย่อมจะตกแต่งที่ของตัวประกวจ ประชันกันอย่างแข็งแรงอยู่เอง ด้วยเหตุฉะฉิน ข้าพระพุทธเจ้าจึงหวังใจว่าเจ้าพนักงานผู้จัดการในกรุงเทพฯ คงจะส่งของเครื่องประดับอย่างทั้งงดงามออกไปให้พอกับที่จะตกแต่งห้องไม่ให้ย่อมน่าแก่เขาได้เป็นแน่ ความสง่างามนี้เป็นข้อสำคัญที่ควรจะต้องเอื้อเฟื้อให้มาก เพราะเป็นการออกนำที่นานาประเทศทั้งโลกจะจะได้มาเห็นพร้อมกัน ที่ ๑ ต้องขอรับพระราชทานผ้าอาร์มแผ่นดินขนาดใหญ่ที่ปักอย่างงดงามสัก ๒ ผืน ๓ ผืน ฤๅจะให้เป็นไม้สลักปิดทองก็ได้ ต้องขอรับพระราชทานของไปหลายๆ ผืน ม่านไทยขนาดใหญ่สำหรับช่องประตูสัก ๖ คู่ ตามที่จะขณลวงนำคว่าคงจะได้สัก ๓ ห้อง มีทั้งผืนที่จะใช้เป้นระไบห้อยข้างบนด้วย

ผ้าปัก ภาชนะฝีมือช่างทำอย่างใดสำหรับแขวนแลห้อยประดับฝาผนัง เสื่อปูพื้นหลายๆ อย่างสำหรับที่จะแสดงอย่างสินค้าด้วย นอกจากนี้สุดแล้วแต่เจ้าพนักงานจะเห็นสมควร การเรื่อง ตกแต่งนี้ต้องอาศัยของที่จะส่งไปจากกรุงเทพฯ เป็นใหญ่ ถ้าไม่ต้องใช้ของยุโรปช่วยได้อีกดี ถึงจะ อย่างไร จำจะต้องแก้ไข ทำให้เสมอเมืองอื่นๆ ให้ได้

ที่ ๗ ขอบังคับสำหรับจัดของบันจุหีบห่อ

ตามข้อบังคับที่คอเวนแมนต์อเมริกาทำไว้วันนั้น ห่อหีบของทุกๆ หีบจะต้องมีอักษร ภาษาอังกฤษปิดกระดาษ ภาเขียนถึงข้าหลวงกรุงสยามที่เอกสภิซัน ณ เมืองชิคาโก เขียนตาม ภาษาอังกฤษดังนี้ To the Commission of Siam at the World's Columbian Exposition, Chicago, United States of America หีบหนึ่งอย่างน้อยต้องปิด ภาเขียนไว้ ๒ ด้าน แต่อย่าปิดภาเขียนไว้ที่ด้าน ซึ่งตรงกันข้าม เป็นต้นว่า ถ้าปิดหลังหีบข้างหนึ่งแล้ว อีกข้างหนึ่งต้องปิดด้านข้างหีบ แล้วให้เขียน ข้อแจ้งความตามที่กล่าวต่อไปนี้ ๑ ต้องบอกชื่อกรุงสยาม ๒ บอกชื่อเจ้าของผู้แสดงพิพิธภัณฑ ๓ บอกที่อยู่ของผู้แสดงพิพิธภัณฑ ๔ บอกชื่อห้องภากระทรวงที่จะเอาของในหีบนั้นเข้าไปตั้ง ๕ บอกรายรวมยอดจำนวนห่อหีบที่ผู้แสดงพิพิธภัณฑส่งไปว่ามากน้อยก็หีบ ๖ บอกนำเบอร์หีบ ทุกๆ หีบ ตามเลขที่ได้หมายเรียงเป็นลำดับไปตามจำนวนหีบ เป็นต้นว่าส่งหีบไป ๓ หีบ หีบที่ ๑ ต้องเขียนเลข ๑ ที่ ๒ เลข ๒ ที่ ๓ เลข ๓ เป็นลำดับไปให้ตรงกับบาณชีที่ส่งไปต่างหาก หีบ ๑ ต้องมีรายสิ่งของในนั้นกำกับไปด้วยฉบับ ๑ ทุกๆ หีบ

ที่ ๘ ของอันตรายต้องห้าม

สรรพสิ่งของทั้งปวงที่อาจจะทำให้บังเกิดโทษอันตรายขึ้นได้ ภาเป็นของเหมานั้น ห้ามไม่ให้เข้าในโรงเอกสภิซัน รวมทั้งยานักยาคมเลขาโรคต่างๆ ซึ่งเจ้าของปิดบังไม่บอกเครื่องที่ ประสม แลเป็นของที่ประสมเครื่องไม่ถูกต้องตามศิลปวิทยาเป็นแต่ใช้ใดๆ ไป ของเช่นนี้ต้องห้าม ทั้งสิ้น

ที่ ๙ พิกัดอัตราแลชื่อสิ่งของ

ในสรรพบาณชีสิ่งของทั้งปวงที่จะส่งเข้าไปในนั้น ขอให้ตั้งราคาเป็นเงินเหรียญ นำหนัก ตาชั่งเลขนาควัดกว้างยาวใช้อย่างอังกฤษ บาณชีรายสิ่งของนั้น ต้องขอให้เขียนในภาษาอังกฤษทุก อย่าง ถ้าเป็นหนังสือไทยไปด้วยก็ยิ่งดี

ของสิ่งหนึ่งต้องเขียนภาปิดชื่อที่ถูกต้องไปทั้ง ๒ ภาษา ถ้าจะหาชื่อตามภาษาอังกฤษ ไม่ได้ ก็อย่าให้ขาดชื่อในภาษาไทย ทั้งให้นำเบอร์กำกับไปให้ตรงกับชื่อแลนำเบอร์ในบาณชีด้วย ทุกๆ ราย

ที่ ๑๐ การส่งของทางเรือไฟ

โดยที่โรงแสดงพิพิธภัณฑ์จะตั้งต้นรับของทั้งปวงซึ่งจะภาเข้าไปตั้งในโรงนั้น ตั้งแต่ ณ วันที่ ๑๗ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๑ ไป แลเมื่อล่วงเกินวันที่ ๑๐ เมษายน ร.ศ. ๑๑๒ ไปแล้ว จะไม่ยอมอนุญาตให้เอาของไปตั้งอีกเป็นอันขาด กับ โดยที่จะคิดไปถึงว่าเวลานี้น้อย เพราะเหตุที่กรุงเทพฯ กับ ซิดคาโคอยู่ตรงกันถึงข้างละซีกโลกย่อยระหว่างสองเมืองจึงเป็นทางไกลอย่างยิ่งนั้น การที่จะจัดของส่งไปจากกรุงเทพฯ จะต้องเป็นการรีบเร่งให้กวดขันมากสักหน่อย

ความข้อนี้นี้ข้าพระพุทธเจ้าได้ปรึกษากับเจ้ากระทรวงใหญ่ผู้จัดการแสดงพิพิธภัณฑ์ของ คอเวนแมนต์เยอรมันแล้ว เห็นด้วยเกล้าฯ ว่าส่งของไปทางยุโรปดีกว่าที่จะส่งไปทางเมืองแซน แฟรนซิสโก เพราะฉนั้น จึงขอให้เจ้าพนักงานผู้ส่งของนั้นคิดอ่านว่ากล่าวกันเสียกับเอเยนต์ห้างเรือ ไฟที่กรุงเทพฯ สักแห่งหนึ่ง ซึ่งจะสามารถรับสัญญาส่งของไปให้ถึงท่าเมืองแฮมบิก ฤาเบรแมนใน กรุงเยอรมันนี้ในกำหนดอย่างช้าที่สุดเพียงปลายเดือนมกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ อย่าให้เกิน เดือนนี้ไปได้ ทั้งฝ่ายข้าพระพุทธเจ้าจะเลือกหาเอเยนต์ที่สมควรไว้สำหรับรองของที่แฮมบิก ฤาเบรแมน ให้รับธุระส่งให้เสร็จไปจนถึงโรงเอกสปีซัน ณ เมืองซิดคาโค การที่จะถ่ายเรือที่เมืองเยอรมัน แล้วส่งของไปเมืองซิดคาโคนั้น ถ้าคิดไปถึงว่าจะต้องใช้เวลานานของขึ้นท่าคอยเที่ยวเวลล์ รวมทั้งเวลา ในระหว่างทางเรือเดินถึงอเมริกาประมาณค่อนข้อน้อยจะเปลืองเวลาสักเดือนหนึ่ง ของจะไปถึงโรง เอกสปีซันในต้นเดือนมีนาคม ร.ศ. ๑๑๑ จะได้มีเวลาให้ทำตู้ทำโต๊ะแลชั้นที่ต้องการใช้ ทั้งการ ตกแต่งประดับประดาอีกเดือน ๑ พอทันจบเวลาเปิดเอกสปีซันได้พอดี ฤาจะส่งของไปถ่ายเรือที่ เมืองลิเวอร์พูลในกรุงอังกฤษก็ได้ แต่เกรงด้วยเกล้าฯ ว่าจะได้ความลำบากด้วยการที่จะเกี่ยวข้องกับ การภาษีที่เมืองนั้นทำให้ช้าการไป แต่ถ้าส่งไปถ่ายเรือที่ท่าเมืองเยอรมันแล้ว พอจะแก้ไข ไม่ต้องให้ได้ความลำบากเพราะภาษีได้ด้วยเจ้าพนักงานของคอเวนแมนต์เยอรมันรับเป็นธุระ กับข้าพระพุทธเจ้าอย่างแข็งแรงว่าเขาจัดแจงให้ของคอเวนแมนต์เยอรมันไปได้สะดวกอย่างใด จะจัดแจงให้ของกรุงสยามไปได้เช่นนั้น ทั้งจะแนะนำเอเยนต์ที่สมควรสำหรับรับธุระนี้ให้ด้วย เอเยนต์นี้ ข้าพระพุทธเจ้าจะได้กราบทูลบอกชื่อเข้ามาให้ทรงทราบได้ฝ่าพระบาทต่อภายหลัง

การที่จะสัญญาให้เอเยนต์ในกรุงเทพฯ รับส่งของให้ไปถึงทันกำหนดนี้ เป็นการสำคัญใน การที่จะช่วยให้สำเร็จประโยชน์อย่างหนึ่ง เมื่อครั้งเอกสปีซันปารีสมอบธุระให้พระยาอนุกุลสยาม กิจกงสุลเยอรมันที่เมืองสิงคโปร์ส่ง ของโดยมากพียงไปถึงปารีสเมื่อภายหลังเอกสปีซันเลิกเสียนานแล้ว เสียประโยชน์เป็นอันมาก ของที่ยังค้างอยู่ที่เลกซัน ณ กรุงปารีส แต่ครั้งนั้นบางที่จะยังมี ของที่ไม่แตกหักเหลืออยู่บ้าง ข้าพระพุทธเจ้าขอรับพระราชทานอนุญาตที่จะกราบทูลไปยังพระเจ้า น้อยยาเธอ พระองค์เจ้าวัฒนาวงษ์ฯ ขอรับพระราชทานเลือกของนั้นไปใช้ที่อเมริกาในครั้งนี้ด้วย

ที่ ๑๑ เงินใช้จ่าย

เรื่องเงินใช้จ่ายซึ่งเป็นที่ต้องการใช้สำหรับธุระทุกอย่างในสวนที่ข้าพระพุทธเจ้าจะไปรับฉลองพระเดชพระคุณต่อไปนั้น เวลานี้จะทำเอสติเมตประมาณการมาทูลเกล้าฯ ถวายหาได้ไม่ เพราะยังไม่ทราบเกล้าฯ ว่าจะมีของมากน้อยเท่าใด ลักษณะของจะเปลืองที่ดั่งเปลืองค่าระวางของ สักเท่าใด เจ้าพนักงานในกรุงเทพฯ ได้เห็นของแล้ว คงจะประมาณการได้ใกล้จำนวนเงินที่ถูกต้องกว่า ขอให้คิดเผื่อถึงค่าระวางเรือค่าจ้างเอเยนต์ตั้งแต่ส่งของจากเยอรมันนี้ถึงท่าเรือยก ค่าขนของ ตั้งแต่เรือยกถึงชิคาโก ค่าโตะตู้แลชั้นตั้งของ ค่าจ้างช่างแลค่าทำสิ่งของประดับประดาห้อง ค่าจ้างเสมียน แลคนประจำร้านดูแลการขายของ ๗ เดือน คิดตั้งแต่ของไปถึงจนเลิกการจัดของที่เหลือส่งกลับ คิดทั้งค่าระวางอินสุเรนแลเบตเลจพร้อมทั้งไปแลมา รวมทั้งค่าเดินทางสวนข้าพระพุทธเจ้า ทั้งไปแลมา กับค่าที่อยู่อาศัยโฮเตลจนตลอดเพลาด้วย

การใช้เบจเสร็จเหล่านี้ประมาณยังไม่ถูกทั้งสิ้น แต่ถึงจะอย่างไร ๑ ก็ดี ถ้าโปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินล่วงหน้าออกไปไว้ที่แบงก์ให้ข้าพระพุทธเจ้ามีอำนาจที่จะเบิกใช้ให้ทันกับการแลเวลาที่ควรได้จะเป็นการสะดวกมาก ข้าพระพุทธเจ้าไม่ต้องการทูลมาว่าสิ่งใดที่ไม่ต้องเป็นการจำเป็นแท้ๆ แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าคงจะไม่ใช้ให้ฟุ่มเฟือยอย่างเผอเรอเป็นอันขาด

ข้าพระพุทธเจ้าทำรายสิ่งของที่เห็นด้วยเกล้าฯ ว่าเป็นที่ต้องการไปตั้งแสดงพิพิธภัณฑน์นี้ ทูลเกล้าฯ ถวายมาด้วยฉบับ ๑ ของเหล่านี้เพียงที่ข้าพระพุทธเจ้านึกได้ถึงลักษณะจัดการตามที่กราบทูลมาข้างต้นแล้วก็เหมือนกัน ถ้าทรงเห็นสมควรว่าของใดจะดี แลทำประการใดจะดี ขอได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานความแนะนำออกไป เพื่อข้าพระพุทธเจ้าจะได้ประพฤติตามด้วยความเพียรอย่างยิ่งด้วย

ในระหว่างเหล่านี้ ข้าพระพุทธเจ้ากำลังจะพูดการติดต่อกันกับเจ้าพนักงานที่เมืองนี้และอเมริกาอยู่ เมื่อได้รับความแนะนำประการใด จะรีบกราบทูลเข้ามาให้ทรงทราบได้ฝ่าพระบาทต่อครั้งหลัง

ในที่สุดนี้ ข้าพระพุทธเจ้าขอกราบทูลว่าบาญชีรายสิ่งของที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ขอได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานออกไปอย่างรวดเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะจะต้องส่งล่วงหน้าไปยังเจ้าพนักงานโรกานีที่อเมริกาโดยเร็ว ถ้าถ้าจะไม่แล้วง่าย ก็ขอให้โปรดเกล้าฯ ทรงทราบแต่รายประมาณจำพวกสิ่งของแลบอกชนิดจำพวก ตามรายที่กราบทูลมาข้างต้นนั้นออกไปพลางก่อน บอกทั้งที่กว้างยาวซึ่งประมาณว่าจะต้องการใช้สำหรับตั้งวางของทุกๆ สิ่งตามหมู่ตามจำพวกของด้วย ว่าจำพวก ๑ จะต้องกันที่กว้างยาวเท่าใด เพราะข้าพระพุทธเจ้าจะต้องขอที่ไว้เพื่อแลจะต้องทำแปลนแผนที่ที่จะตั้งของนั้นส่งเจ้าพนักงานโดยเร็วด้วย

ในสรรพสิ่งทั้งปวงซึ่งจะต้องพระประสงค์ทราบความเลียด นอกจากที่ข้าพระพุทธเจ้า
ได้กราบทูลมานี้ ราชทูตอเมริกันคงจะหาความถวายให้ทรงทราบได้ฝ่าพระบาทได้โดยเร็ว

ควรมิควรสุดแล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ

พระสุริยานุวัตร

บัญชีรายถึงของที่ต้องการ

พรรณเข้าแลผลไม้ที่ทำแป็ง

เข้าเปลือก

เข้าसान

เข้าเหนียว

เข้าเม่า

เข้าโพด

เข้าฟาง

ลูกเคื่อย

เผือก, มัน

ถั่ว

งา

คอฟแฟ

สุรากลั่นต่างๆ

น้ำตาน

น้ำตานอ้อย

น้ำตานทราย ขาว, แดง

น้ำตานงบ

น้ำตานตะโนด

น้ำตานมะพร้าว

ผลไม้ของสวน

เครื่องแช่อิ่ม

ลูกตานเชื่อม

เปลือกข่มโอแช่อิ่ม

ผลไม้กวนต่างๆ ที่เก็บไว้ได้นาน

สต้อนกวน

สัปรดกวน

มะม่วงกวน

ผลไม้ตากแห้งต่างๆ

กล้วยตาก

ขอให้บันจูลงเปนถุงๆ ไปๆ ถึงอเมริกา
จะได้เอาลงขวดขึ้นตั้ง

ขอให้อัตบันจูลงขวดถากระปองไป

เมลดบัว

มะตูมกวน

เครื่องเทศ

พริกไทยขาว พริกไทยดำ

พริกแห้ง พริกบด พริกป่น ทุกอย่าง

จิงแห้ง

จิงเช่าอิม

จิงดอง

เมล็ดผักชี

ผลจันทเทศ

ดอกจันทเทศ

การพลู

กระวาน

เร่ว

ข่า

กระเทียม

กระชาย

ขลุค

ขอม

เครื่องย้อมสี

คราม

สีเสียด

ครั่ง

ขมิ้น

คำแสด

รง

กรักจี

ฝาง

หางไหล

เปลือกโปลง

พรรณไม้ที่ทำน้ำมัน

งา
 ถั่ว
 ลำโพง
 ละหุ่ง
 ตะไคร้
 ถั่วใต้ดิน (ยี่สง)
 เมล็ดฝ้าย
 กระเบา
 เมล็ดมะม่วงหิมพานต์
 น้ำมันหอมต่างๆ
 น้ำมันยาง
 น้ำมันกระดังงา
 เนื้อไม้เต็งไม้หอมต่างๆ

ยางไม้

กำยาน
 ยางกะทิงเงาะ Gutta Pircha
 ชัน
 รัก

เครื่องทอ

ฝ้ายเมล็ด
 ฝ้ายบด
 ปั่น
 ปอ
 ไหม

สรรพยา

เครื่องยาต่างๆ
 ยาสูบ
 ใบยา
 ยาเส้น

บุหรืสารพัดอย่าง

กัณชา

หมาก

ไม้ต่างๆ

ไม้ปุมสารพัดอย่าง

หวายเทศ

หวายตะค้า

ไม้ไผ่ต่างๆ

ผลได้จากสัตว์ต่างๆ

งาช้างอย่างใหญ่ที่สุดจนถึงอย่างเล็กที่สุด

นรมมาต

หนังแรด

หนังเขาโคกระบือ

หนังเขากวาง

หนังชาย

หนังเสือ

หนังกระเบน

หนังจระเข้

เกล็ดหลิ้น

เปลือกหอยมูขต่างๆ

กระดองเต่ากระ

กะระปิงหา

หนังงู

ขนนกแลสัตว์ต่างๆ

จี้พั้ง

น้ำพั้ง

แร่แลศิลาต่างๆ

มีทั้งพลอยเนื้อแร่

ตัวแร่ธาตุต่างๆ พร้อม

ดินประสิว

ทองคำเปลว

ของฝีมือช่างทำ

ของที่ทอทุกอย่าง

ค้าย

ไหม

ผ้าแลแพร

เสื่อสาระพัดอย่าง

ของฝีมือปักเย็บทุกอย่าง

ของฝีมือช่างทอ

ของช่างปั้น

ของช่างเขียน

ของช่างสลักต่างๆ

ของช่างแกะ

ของช่างกลึง มีเครื่องงา เป็นต้น

ของช่างไม้ เป็นเครื่องเรือนเครื่องใช้

เครื่องจักสานด้วยไม้ แลหวาย ซึ่งทำในคุก เป็นต้น

ฝีมือช่างทำดอกไม้แห้ง

ช่างร้อยกรอง

กลอง โธ แลเครื่องลงรัก ฤทธาวาณิชต่างๆ

ฝีมือช่างประดับมุก, ประดับกระจก

ฝีมือช่างชุบเงินทอง

เครื่องเหล็กอาวุธ แลของมีคมต่างๆ

ตัวอย่างเรือแลแพ

เครื่องใช้ทองเหลือง ทองแดง ต่างๆ

กระดาศแลเปลือกไม้ที่ทำกระดาศ

ภาคผนวก ก

เอกสารเกี่ยวกับ “สยามรัฐพิพิธภัณฑ์”

กรมราชเลขาธิการ วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๔๖๘ รัชที่ ๔๖

ที่ ๑๗/๘๐๗๔

กระทรวงมหาดไทย

วันที่ ๑ ธันวาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๘

ขอเคาะ ฝ่าล่องธูลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ตามที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชกระแสแก่ข้าพระพุทธเจ้า เมื่อคืนวันที่ ๒๘ เดือนก่อน ถึงเรื่องงานสยามรัฐพิพิธภัณฑ์ ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าได้กราบบังคมทูล พระกรุณาให้ทรงทราบได้ฝ่าล่องธูลีพระบาทไว้โดยย่อแล้วนั้น

บัดนี้เป็นการสมควรจะกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบได้ฝ่าล่องธูลีพระบาท โดยพิสดารถึงประพัตติการเดิมเริ่มแต่ได้มีพระราชดำริห์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวใน พระบรมโกษฐ์ ซึ่งด้วยทรงหวังตั้งพระราชหฤทัยในประโยชน์ ๒ ประการ คือ

๑ เพื่อจะเผยแผ่เป็นช่องทางชักนำประชาชนพลเมืองให้พึงเล็งต่อการอาชีพยิ่งขึ้น เพราะในทางการได้เกิดรู้สึกตระหนกแน่ขึ้นว่า ความมั่งคั่งอันเกิดแต่อาชีพของพลเมือง เป็นส่วน สำคัญที่จะเป็นต้นเหตุนำมาซึ่งความปรกติสุขในทางการปกครอง แลทั้งเป็นทางเกื้อกูล บูรณประเทศให้มีกำลังยิ่งขึ้น แต่ว่าการส่วนนี้ยังคงอยู่ในถนัดกว่าสิ่งอื่นๆ ประการหนึ่ง

๒ เพื่อเป็นทางเผยแผ่ฐานะของประเทศสยามตามโอกาสที่ควรจะเผยแผ่แก่เพื่อน ประเทศทั้งหลายอีกประการหนึ่ง ดังปรากฏพระราชประสงค์ในพระราชหัตถเลขาซึ่งได้ทรงพระ ราชนิพนธ์ แลพระราชทานไว้ให้กรรมการจำลองเป็นคานาสมุดตำนานที่จะพิมพ์ขึ้นสำหรับงาน พิพิธภัณฑ์ครั้งนี้ ได้ทูลเกล้าฯ ถวายสำเนามาเพื่อทรงทราบได้ฝ่าล่องธูลีพระบาทพร้อมกับหนังสือ นี้ด้วยแล้ว (สำเนาหมายอักษร ฆ)

เมื่อได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้าเป็นประธานพร้อมด้วยกรรมการ ผู้แทนกระทรวงต่างๆ จัดงานสยามรัฐพิพิธภัณฑ์ในชั้นแรก (ตามลายพระราชหัตถเลขา หมายอักษร ก ข ค) ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ อยู่ว่า เป็นเวลาที่อึดคักขัดข้องในทางการเงิน จึงได้กราบ บังคมทูลพระกรุณาแสดงความเห็นว่าควรจะต้องจัดขึ้นเป็นพิเศษ คิดหาเงินเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจาก เงินแผ่นดิน แต่ทรงพระราชดำริห์ว่า งานสยามรัฐพิพิธภัณฑ์ครั้งนี้ มีพระราชประสงค์ที่จะให้เป็น ประโยชน์แก่ประชาชนบ้านเมือง จึงจัดขึ้นเป็นงานสยามรัฐ เป็นการสมควรที่รัฐบาลจะต้องมีส่วน อยู่ด้วย ถ้ามิฉะนั้นงานนี้ก็เรียกว่าสยามรัฐพิพิธภัณฑ์หาได้ไม่

เมื่อหลักการเป็นอันยุติด้วยกระแสพระราชดำริห์ดังนี้ ข้าพระพุทธเจ้าในนามแห่ง
กรรมการสยามรัฐพิพิธภัณฑ์ผู้รับพระราชภาระดำเนินการให้เป็นไปได้ตามพระบรมราชประสงค์
จึงปรึกษาหาฤกษ์เห็นพร้อมกันว่างานสยามรัฐพิพิธภัณฑ์ครั้งนี้ นอกจากประโยชน์ในทางการแสดง
นั้นแล้ว ยังมีประโยชน์เกี่ยวแก่สาธารณชนต่อไปอีกประการหนึ่ง คือได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
พระราชทานที่ดินตำบลทุ่งศาลาแดงที่จัดงานสยามรัฐพิพิธภัณฑ์ให้ไว้เป็นสวนสำหรับพระนคร
เพื่อให้ราษฎรมีโอกาสเที่ยวเตร่พักผ่อนหย่อนใจ นับว่าเป็นรมณีสถานได้เกิดมีขึ้นต่อจากงานนี้อีก
ส่วนหนึ่ง ตามที่ได้พระราชทานนามไว้แล้วว่า “สวนลุมพินี” จึงได้กำหนดลักษณะการที่จะใช้จ่าย
เป็น ๓ สถาน คือ

๑ เงินส่วนรัฐบาลนั้น ขอเฉลี่ยค่าใช้จ่ายในงบประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๘ นี้มาใช้จ่ายเป็น
ค่าปลูกสร้างสถานที่สำหรับแสดงของกระทรวงของกรมรวมทั้งมณฑลต่างๆ เป็นเงินประมาณ
๓๖๕,๕๑๕ บาท

๒ ถาวรสถาน หรือการปลูกสร้างอย่างอื่นซึ่งอาจคงไว้เป็นสมบัติสำหรับสวนลุมพินี
ต่อไปนั้น จะได้คิดจัดการในทางขอร้องเฉลี่ยเรียไรจากกฤหบดีเศรษฐีพ่อค้า สุดแต่จะมีศรัทธาเต็ม
ใจช่วยเหลือ

๓ ส่วนหอประกวอด หอกสิกรรม หอหัตถกรรม แลหอประณีตศิลป์ การถมปราบ
ทำพื้นที่ แลการตกแต่ง รวมทั้งการใช้จ่ายอย่างอื่นๆ มีการไฟฟ้าเป็นต้น จะใช้จ่ายในเงินกองกลาง
ซึ่งได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้มีการออกฉลากลอตเตอรี่ แบ่งส่วนไว้ใช้จ่ายในงานนี้
มีรายประมาณการที่จะต้องจ่ายรวมทั้งสิ้น ๑,๑๐๐,๐๐๐ บาท

ส่วนแผนผังแลแบบแปลนที่จะก่อสร้าง ก็ได้ให้ช่างในกองสถาปัตยกรรมเป็น
ผู้วางโครงการขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย (ตามแบบหมายเลข จ) เมื่อได้รับกระแสพระราชดำริห์
เห็นชอบแล้ว จึงได้เริ่มลงมือจัดการมาจนบัดนี้ นับว่าการปลูกสร้างร่วมความสำเร็จ สิ้นเงินที่ได้ใช้
จ่ายไปแล้วประมาณ ๖๐๐,๓๕๒ บาท ส่วนที่กำลังทำอยู่ แลจะต้องจ่ายต่อไปตามสัญญาอีกประมาณ
๔๕๕,๖๐๗ บาท

การหาเงินรายได้ กรรมการแลเจ้าหน้าที่ก็ได้เริ่มกระทำไปพร้อมกับการเริ่มทำพื้นที่ ได้มี
พ่อค้าแลประชาชนเต็มใจให้ทุนทรัพย์เป็นส่วนช่วยเหลือในการก่อสร้างถาวรสถาน ได้รับเงินแล้ว
เป็นจำนวน ๑๕๒,๕๔๕ บาท นอกจากนี้ยังมีผู้ที่สมัครรับทำการปลูกสร้างถาวรสถานบางอย่างให้แก่
สวนลุมพินีอีก ๑๒ ราย เป็นเงิน ๕๕,๕๗๐ บาท

การจำหน่ายตัวฉลากลอตเตอรี่ ก็ได้ตั้งกรรมการเจ้าหน้าที่จัดการส่งไปจำหน่ายตาม จังหวัดมณฑลต่างๆ มีกำหนดจำนวน ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท แบ่งเป็นส่วนบำรุงสยามรัฐพิพิธภัณฑ ๑๐๐ ละ ๔๐ ซักไว้ใช้จ่ายสำหรับบำรุงการในท้องที่ ๑๐๐ ละ ๑๕ (ตามรายมณฑลที่จำหน่ายได้) ส่วนลด ในการจำหน่ายสำหรับผู้รับไปจำหน่าย ๑๐๐ ละ ๕ ค่าใช้จ่ายในการจำหน่ายตัว ฉลากจนการออก ฉลากรางวัล ๑๐๐ ละ ๕ นอกจากนั้นเป็นส่วนรางวัลสำหรับจ่ายแก่ผู้ถูกลอตเตอรี่จำนวนต่างๆ กันเป็น ชั้นที่ ๑ แล ๒ - ๓ ฯลฯ ตามลำดับไป อย่างสูงอาจได้ถึง ๑๔๐,๐๐๐ บาท (ถ้าจำหน่ายหมดจำนวน ๒,๐๐๐,๐๐๐ ถ้าจำหน่ายตัวฉลากไม่หมด ก็ลดลงตามส่วน) เท่าที่ได้รับรายงานการจำหน่ายเพียง เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ ตามยอดบัญชีปรากฏว่าจำหน่ายได้ ๑,๐๗๖,๐๗๕ ฉบับ

แต่ตามจำนวนนี้ยังขาดยอดบัญชีที่ยังไม่ได้รับทันกำหนดอีก ๑๐ มณฑล ถ้าจะ ประมาณการอย่างใกล้ชิด ก็คงจะจำหน่ายได้ทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า ๑,๔๐๐,๐๐๐ ฉบับเป็นอย่างน้อย ซึ่ง ต่อมาจนเวลานี้การจำหน่ายก็คงจะได้ทวีเป็นลำดับ

ส่วนมณฑลต่างๆ ซึ่งมีหน้าที่จะจัดหาสิ่งของต่างๆ อันเป็นทางส่งเสริมการอาชีพนำมา สำแดง ก็ได้พยายามตระเตรียมกันอยู่พร้อมสรรพทั่วกัน ในการตระเตรียมสำหรับมณฑลต่างๆ นี้ ก็คงจะมีการต้องใช้จ่ายเป็นธรรมดาอยู่มาก แต่ยังไม่ได้รับรายละเอียดว่าจะเป็นจำนวนมากน้อย เพียงใด แต่ผลที่ได้จากการตระเตรียมครั้งนี้ ที่มีได้เคยนึกหรือเคยปรากฏว่าจะมี ก็ปรากฏขึ้นบ้าง แล อาจเป็นประโยชน์ในทางอาชีพ แลอาจเป็นสินค้าได้ต่อไปในภavnนำอีกหลายอย่าง

โดยคณะกรรมการเรียบเรียงสมุดตำนานที่จะพิมพ์ขึ้นสำหรับงานสยามรัฐพิพิธภัณฑ ในครั้งนี้ ได้มีคณะกรรมการเรียบเรียงขึ้นคณะหนึ่ง ซึ่งนายคัลลยู. เอ. เกรแฮมเป็นหัวหน้า จะพิมพ์ขึ้น ทั้งภาษาไทยแลอังกฤษ พร้อมทั้งภาพประกอบบางอย่าง

สมุดตำนานนี้จะมีเป็นส่วนหนึ่งซึ่งเกี่ยวแก่พระราชประวัติกาลตามลำดับรัชกาล เริ่มตั้งแต่กรุงเทพพระมหานครเป็นต้นมา ในเบื้องต้นแห่งสมุดตำนานต่อจากสำเนาลายพระราช หัตถเลขา จะได้มี คำนำของกรรมการ กล่าวถึงประโยชน์อันเป็นพระราชประสงค์แห่งการสยามรัฐ พิพิธภัณฑนั้นอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งได้เคยทูลเกล้าฯ ถวายทอดพระเนตร ทรงพระราชดำริเห็นชอบแล้ว (ตามสำเนาหมายอักษร ง)

ตามคำนำนี้ มีความมุ่งหมายในรัชสมัยขณะที่พระองค์ดำรงพระชนมชีพอยู่ตลอด มิได้หวังด้วยเกล้าฯว่าจะได้ประสบต่อความเศร้าสลดอันสาหัสบังเกิดขึ้น โดยควนดังนี้ แต่ถ้าการ สยามรัฐพิพิธภัณฑยังคงจะต้องมีต่อไปในภavnนำแล้ว ก็จำต้องแก้ไขคำนำของสมุดตำนานเพิ่มส่วน พระราชประวัติกาลจนถึงรัชกาลแห่งใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทซึ่งเป็นรัชกาลปัจจุบันนี้ แต่อย่างไรก็ดี การสยามรัฐพิพิธภัณฑ พระราชประสงค์สำคัญที่ทรงหวังตั้งพระราชหฤทัย ก็เพื่อจะให้เป็น ประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง ข้อนี้นับเป็นพระราชประสงค์อันแท้จริง ข้าพระพุทธเจ้ามิได้มีความสงสัย

เลย จึงเป็นสิ่งที่น่าเสียใจเป็นล้นเกล้าฯ ที่พยาธิภัยมาเป็นเหตุขัดขวางมิให้พระองค์ได้ทรงเห็นการ
 เป็นไปจนสมพระบรมราชประสงค์จำนงค์หมายในสารประโยชน์ แม้เวลานี้กรรมการเจ้านาที่จะได้
 ดำเนินการล่องไปเป็นส่วนมาก ตลอดจนทุนรอนที่ลงไปแล้วก็ดี เมื่อมาประสบคราววิปโยคเช่นนี้
 ก็เป็นการจำเอนเห็นด้วยเกล้าฯ ว่าน่าจะต้องเลื่อนการแสดงต่อไปจนถึงกาลอันควร

ถ้าขอด้วยกระแสพระราชดำริห์ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า การแสดง
 สยามรัฐพิธีภรณ์นี้ควรจะเลื่อนเวลาไปจนถึงคราวงานพระบรมราชาภิเษก เว้นแต่การออกฉลาก
 ลอตเตอรี่นั้น เป็นการจำเอนเกี่ยวแก่ข้อกำหนดกติกา แลเป็นสิ่งที่ประชาชนส่วนมากมีหวังอยู่ จะ
 ได้รับความราชทานจัดการออกฉลากเสียก่อนเมื่อพ้นกำหนดทุกซ์ใหญ่ ซึ่งเวลาเหมาะที่จะจัดการ
 ออกได้ในคราวหยุดรุษสงกรานต์สิ้นปีนี้ ส่วนสถานในบริเวณซึ่งได้ปลูกสร้างไว้แล้ว ก็จะได้รับ
 พระราชทานจัดการรักษาไว้กว่าจะได้มีการแสดงสำเร็จเสร็จไป ให้สมกับที่ได้โฆษณา แลสมกับที่
 ได้ลงทุนรอนมาเป็นส่วนมากนั้นแล้ว

พระราชอาญาไม่พินเกล้าฯ ข้าพระพุทธเจ้าหวังด้วยเกล้าฯ ว่า ในโอกาสอันควร ถ้าจะ
 ได้ประสบเวลาเสด็จประพาสที่ใด จะพระราชทานพระบรมราชวโรกาสเสด็จพระราชดำเนิน
 ทอดพระเนตรกิจการที่ได้ลงทุนลงแรงสนองพระเดชพระคุณไว้นั้นได้ จะเป็นพระเดชพระคุณ
 ล้นเกล้าฯ แม้แต่บริเวณภายในก็อาจเสด็จทอดพระเนตรตลอดได้โดยรถพระที่นั่งจนทั่วถึง

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายสำเนาต่างๆ ที่อ้างถึงในหนังสือฉบับนี้
 มาเพื่อทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทด้วยแล้ว.

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า (ลงนาม) ยมราช ขอเดชะ

พันสูก. พิมพ์

(สำเนาพระราชหัตถเลขา หมายอักษร ฅ)

การที่ได้มีสยามรัฐพิพิธภัณฑ์ขึ้นได้ครั้งนี้ ข้าพเจ้ารู้สึกภูมิใจไม่น้อยเลย เพราะเป็นสิ่งที่ย่าพเจ้าปรารถนาจะใคร่ให้มีขึ้นนานมาแล้ว แต่หากไม่เป็นผลสำเร็จได้เพราะเหตุต่างๆ ซึ่งไม่จำจะยกมากล่าวถึงโดยพิสดารในที่นี้ กล่าวโดยย่อ ผู้ที่คัดค้านในการจัดให้มีพิพิธภัณฑ์ก็ยกเหตุขัดข้องในทางการเงินขึ้นเป็นที่ตั้ง คือว่ารายได้อาจจะไม่คุ้มทุนที่จำจะต้องลงไป ถ้าจะคำนึงแต่เพียงในทางบัญชีรายรับรายจ่ายโดยตรงไป ตรงมาเช่นนั้น ก็ไม่มีข้อเถียงได้ เพราะอาจจะขาดทุนได้มากจริงๆ ด้วย ข้อนี้ได้เคยเห็นตัวอย่างมาแล้วในการแสดงกสิกรรมแลพาณิชย์การ ที่กระทรวงเกษตรการเคยได้จัดให้มีขึ้นหลายๆ ปีติดๆ กัน

แต่การแสดงพิพิธภัณฑ์ ควรคำนึงถึงประโยชน์ที่อาจได้รับนอกจากในทางการบัญชี โดยจำเพาะนั้นด้วย คือต้องคำนึงถึงประโยชน์อันจะมีแลได้เห็นในอนาคต ซึ่งมีนานับประการ กล่าวโดยย่อก็พอจะสรุปลงเป็นหัวข้อได้ดังต่อไปนี้ :-

๑ ประเทศสยามยังต้องการให้ชนนานาชาติรู้จักดียิ่งขึ้นกว่าที่รู้จักอยู่แล้วณกาลบัดนี้ แต่ถ้าไม่มีสิ่งใดล่อให้ชนนึกถึงแลพุดถึงให้มากๆ เมื่อไรเขาจะรู้จัก เปรียบเหมือนสินค้า ถึงหากว่าจะประคิษฐ์ขึ้นให้ดีสักปานใดก็ตาม แต่ถ้าไม่มีใครรู้จักก็คงจำหน่ายไม่ออก หรือถึงแม้จะจำหน่ายออกก็ได้ก็น้อย พาณิชผู้ฉลาดรู้ข้อนี้คืออยู่ จึงอุตสาหาคิดหาวิธีโฆษณาด้วยประการต่างๆ เพื่อชักชวนให้มหาชนรู้จักสินค้าของตน ประเทศบ้านเมืองก็เช่นเดียวกัน คือต้องใช้วิธีโฆษณาจึงจะทำให้มหาชนอยากรู้จัก

๒ การมีพิพิธภัณฑ์เป็นเครื่องเตือนใจให้ชาวไทยเราเองยังเกิดความบรรเทิงหรือตื่นในบ้านเมืองของตนเอง ว่ามีสินค้าต่างๆ ที่พอไม่อาจเขา คนไทยเรายังมีอยู่มากที่ไม่รู้เลยว่าบ้านเมืองของตนมีความสมบูรณ์ปานใด จึงทำให้บังเกิดความท้อใจเห็นไปเสียว่าชาติเราคงอยู่ในที่เสียเปรียบเพื่อนบ้านมากนัก ทำให้เชื่อฟังคำโอ้อวดของชนต่างภาษา ซึ่งใช้วาทะโดยกล่าวสาแดงความสมบูรณ์ ความสุขแลความเก่งต่างๆ แห่งชาติของเขา ถ้าจัดการให้คนไทยที่ตกอยู่ในอำนาจแห่งความท้อใจเช่นกล่าวมาแล้วนั้น ได้แลเห็นด้วยตาว่าบ้านเมืองเราไม่ขาดแคลนแร่แค้นเช่นที่ตนเข้าใจผิดอยู่นั้นแล้ว ก็จะยังความบันเทิงใจแลมีมานะที่จะขันสู้เขาบ้าง

๓ การมีพิพิธภัณฑ์ย่อมเป็นเครื่องชักชวนให้ชนต่างชาติเข้ามาสู่ประเทศสยาม แลนำผลประโยชน์มาได้ทั้งในปรกติบุันแลอนาคต ในปรกติบุัน คือ ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมเมืองเรา ใดๆ ก็คงจะพาเอาทรัพย์เข้ามาจำหน่ายจ่ายใช้ เป็นอันว่าจะได้เงินตกอยู่ในเมืองเราส่วนหนึ่ง ไซ้แต่เท่านั้น ผู้ที่ได้เคยเข้ามาเที่ยวแล้ว ใดๆ ก็คงต้องไปเล่าให้ญาติมิตรฟัง ซึ่งคงจะต้องทำให้ผู้ฟังนั้นอยากเข้ามาเที่ยวบ้าง ก็คงนำทรัพย์มาเข้าเมืองเราอีก ส่วนผู้ที่เปนพาณิช เมื่อได้มารู้เห็นแล้วว่าในเมืองเรามีอะไรที่พอใช้เป็นสินค้าในประเทศอื่นๆ ก็คงจะคิดทำการค้าขายติดต่อกับชาวเราต่อไป อันจะเป็น

ผลนาทรัพย์เข้ามาสู่ประเทศของเราได้ยิ่งขึ้นในอนาคต บ้านเมืองที่จะรุ่งเรืองขึ้นได้ ก็โดยมีทุน
สำหรับใช้จับจ่ายในทางบำรุงความรุ่งเรือง ฉะนั้นการแสวงหาทรัพย์ จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง

ข้อความสามข้อที่ได้แสดงมาแล้วข้างบนนี้ เป็นข้อที่ข้าพเจ้าได้เคยรำพึงแลเคยพูดกับ
ใครๆ มาหลายปีแล้ว แลยังไม่เคยได้พบผู้ใดที่จะโต้แย้งข้อความนั้นๆ ได้จริงๆ เลย คงได้เคยมีแต่
ตอบขัดข้องในทางบัญญัติยืนอยู่ข้อเดียวเท่านั้น ในสภานี้พะเอินประสพ โชคเหมาะเคราะห์ดี มี
ผู้เห็นชอบด้วยในความคิดที่ข้าพเจ้าได้แสดงมาแล้วนั้นเป็นส่วนมากพอที่จะตกลงให้มีพิพิธภัณฑ
ขึ้นได้ ข้าพเจ้าจึงกล่าวว่ามีโอกาสเป็นอันมากที่จะได้เห็นความคิดนั้นเป็นผลสำเร็จขึ้น แล
ในที่นี้ข้าพเจ้าขอชมเชยความอุตสาหวิริยภาพแลความพร้อมเพียงแห่งคณะกรรมการผู้อำนวยการ
สยามรัฐพิพิธภัณฑ์ ที่ได้ช่วยกันบันดาลผลสำเร็จได้สมปรารถนาของข้าพเจ้า

(พระบรมนามาภิไธย) ราม ร.

พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน

ในพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพฯ

วันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘

(สำเนาหมายอักษร ง.)

คำนำ

ตามลายพระราชหัตถเลขที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้กรรมการจำลองลงไว้ในสมุดเล่มนี้ ได้ทรงสำแดงพระราชประสงค์อันดีเป็นที่แลเห็น โดยเด่นชัดว่า การที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรรมการจัดงานสยามรัฐพิพิธภัณฑ์ขึ้นณสวนลุมพินีครั้งนี้ ด้วยมีพระราชประสงค์ทรงพระอนุสรณ์คำนึงถึงการสัมมาอาชีพของประชาชนพลเมืองเป็นหลักสำคัญ เพราะการอาชีพสิ่งเดียวเท่านั้น ที่อาจจะนำมาซึ่งความสมบูรณ์ในภavn่า เป็นธรรมชาติของประเทศที่จะมีความเจริญวัฒนาการได้ ต้องอาศัยประชาชนพลเมืองมีความสมบูรณ์พลุดอกด้วย โภคทรัพย์เป็นที่ตั้ง แต่การที่ประชาชนพลเมืองจะถึงซึ่งความสมบูรณ์ได้ ก็จำต้องอาศัยรัฐบาลหาทางบำเพ็ญให้เห็นผลเห็นผลประโยชน์ในทางทำมาค้าขาย การกสิกรรม หัตถกรรม เป็นอาทิ

ฉะนั้น การแสดงพิพิธภัณฑ์ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดขึ้นเป็นงานสยามรัฐครั้งนี้ จึงมีพระราชประสงค์จำนงหมายที่จะปลุกใจประชาชนพลเมืองให้มีความคำนึงถึงประโยชน์ที่กล่าวนั้น

ตามสภาพที่เป็นอยู่ในชีวิตร์ของชายหนุ่ม โดยมากที่ได้สำเร็จการศึกษาในเวลานี้ เท่าที่ได้สังเกตมาย่อมมุ่งที่จะแสวงหาอาชีพในทางรับราชการนั้นเป็นพื้น แต่สำหรับเวลาต่อไปนี้ การมุ่งหมายที่จะแสวงหาผลประโยชน์เป็นมรรคผลต่ออาชีพในทางราชการ จะเป็นสิ่งที่มีหวังต่อไปไม่ได้ อีกแล้ว เพราะเหตุว่าหน้าที่ราชการย่อมมีขีดจำกัด แลถ้ายังบกพร่องต่อความสมบูรณ์ของประเทศอยู่ตราบใด รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะสามารถรับรองเข้าทำราชการให้ทั่วถึงกันได้ หรือ จึงไม่ควรจะรอความหวังริ้วเวลาเลอาญให้ล่วงไปโดยไร้ประโยชน์ ที่ส่วนตัวแลชาติบ้านเมืองควรจะหันหน้าเข้าหาการค้าขาย หรือการกสิกรรม หัตถกรรม นั้นเป็นหลัก เพราะประเทศบ้านเมืองเรายังเปิดช่องโอกาสให้กระทำได้ ถ้าได้ใช้ความวิริยะอุตสาหะด้วยกำลังกายแลความคิด ไม่ถ้อยถอย จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งสำหรับผู้แสวงหาการสัมมาอาชีพทั้งหลาย จะพึงถึงคู่สิ่งต่างๆ ซึ่งพอจะเป็นสินค้าเสียในเวลานี้ สยามรัฐพิพิธภัณฑ์ได้พยายามนำมาแสดงในธรรมชาติแห่งของที่มีอยู่ รวมทั้งกำเนิดอันเป็นบ่อเกิดแห่งของ ประกอบด้วยวิธีการที่จะประดิษฐ์ขึ้นเป็นวัตถุอันมีราคา หรือ สินค้าภายในประเทศให้เห็นได้มากที่สุดเท่าที่จะค้นหาสำแดงได้

สยามรัฐพิพิธภัณฑ์ครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์แก่ประชาชนสมพระบรมราชประสงค์จำนงหมายเพียงใดนั้น ย่อมต้องอาศัยความตั้งใจของผู้ที่จักได้รับต้องมีความประสงค์ตรงกันกับ ผู้ให้ กล่าวคือ ผู้ใดได้ประสบต่อสิ่งอันเป็นประโยชน์เหล่านี้ จะต้องมีความใฝ่ฝัน ไม่สักแต่ว่าการเล่นเป็นการสนุกส่วนเดียว แต่อย่างไรก็ดี การสำแดงคราวนี้ อย่างน้อยคงจะเป็นวิถีทางให้เกิดความสนใจ เช่นว่า

๑. ในประเทศสยามนี้ จะมีสิ่งใดที่สามารถเปนทางประกอบการอาชีพพอแก่สติกำลังแห่งตน ซึ่งบางอย่างจะมีได้เคยนึกเคยคิด หรือเคยเห็นในวงกว้างโดยทั่วไป

๒. สิ่งที่จะเปนประโยชน์เหล่านั้น ถ้าเมื่อสามารถแก่กำลังตนที่จะประกอบกิจขึ้นได้แล้ว งานนี้จะแสดงให้ทราบได้อีกประการหนึ่งว่า สิ่งเหล่านั้น ได้มีอยู่แต่ที่ใดบ้าง มีลักษณะแลแก่นิคมแลวิธีการที่จะกระทำได้ด้วยลักษณะอย่างไร

๓. ถ้าผู้ที่ดำเนินการในฐานะที่เป็นพ่อค้าพาณิชย์อยู่แล้ว งานนี้ก็จะส่งเสริมซึ่งช่องแกลประโยชน์ให้เปนทางขยับขยายกิจการที่ตนดำเนินอยู่ให้เปนอย่างดียิ่งขึ้น เพราะเท่าที่ได้เตรียมมาเพียงเวลาอันน้อย ก็ยังได้พบสิ่งของบางอย่างที่ไม่เคยพบหรือเคยคิดว่าจะมีสิ่งเหล่านั้น ได้ปรากฏจากการเสาะแสวงหาสำหรับที่จะนำมาเพื่อสำแดงให้สมพระบรมราชประสงค์ในงานนี้ แลเปนสิ่งที่มีอาจมีประโยชน์ในทางอาชีพได้หลายอย่าง

เนื่องแต่พระบรมราชดำริที่จะให้งานสยามรัฐพิพิธภัณฑ์ได้เปนทางชักจูงประชาชนพลเมืองให้น้อมนำไปในทิศประโยชน์ อันเปนทางเกื้อกูลบูรณประเทศชาติ บ้านเมือง ให้สมพระบรมราชประสงค์ครั้งนี้ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเนื้อที่ดินอันกว้างใหญ่ในส่วนพระองค์ แปลงที่ได้ทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เปนที่จัดการแสดงสยามรัฐพิพิธภัณฑ์นี้ไว้ให้เปนที่สำหรับประชาชนพลเมืองเที่ยวเตร่พักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งเจ้าพนักงานจะได้รับพระราชทานจัดเปนสวนขึ้นไว้สำหรับพระนคร ตามที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า “สวนลุมพินี” นั้นอีกส่วนหนึ่ง

ที่ดินแปลงนี้ คือ ทุ่งศาลาแดง มีจำนวนเนื้อที่ดินไม่น้อยกว่า ๑๔๔,๑๗๒ ไร่ ๓ งาน ๖๕ ตารางวา ถ้าจะคิดเปน ราคาซื้อขายในเวลานี้ ก็ตกอยู่ในราวถึง ๒,๘๘๓,๔๔๐ บาท นับว่าเปนพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าฯ หาที่สุดมิได้

อนึ่งเพราะเหตุที่การแสดงสยามรัฐพิพิธภัณฑ์คราวนี้ พอดีประจวบกับมงคลสมัยในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติมาด้วยความสวัสดิภาพบรรจบครบ ๑๕ ปี เสมอด้วยรัชสมัยในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ นับว่าเปนมงคลกาลพิเศษในรัชกาลปรตยุบนี้ เมื่อได้ระลึกถึงความมั่นคงของประเทศสยามที่ได้เริ่มพร้อมกับการประดิษฐานพระบรมราชวงศ์ แลความจำเริญของบ้านเมืองทวีขึ้นตามลำดับรัชกาลแห่งพระมหากษัตริย์ในพระบรมราชจักรีวงศ์ จนประเทศสยามมีนามเปนนที่นับถือในสมาคมแห่งชาตินี้แล้ว ก็เปนการสมควรที่จะแสดงการเกี่ยวแก่พระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมราชวงศ์ ซึ่งได้ทรงก่อร่างสร้างเมืองมาด้วยการแสดงประจุกภาพย่อแห่งความกระทำสำเร็จของประเทศซึ่งอยู่ใต้ร่มราชาธิปไตย มีลักษณะการปกครอง การป้องกันภัย ตลอดจนความทำนุบำรุงการช่าง การหากิน การทำมาค้าขาย พิษณุพรรณต่างๆ ในประเทศเหล่านี้ด้วย

ประเทศสยามได้ดำเนินการก้าวหน้าด้วยพระมหากษัตริราชทุกๆ พระองค์ ทรงเป็นพระราชภาระปลูกฝังยังคุณประโยชน์ให้วัฒนามาประการใด จะได้รวบรวมขึ้นไว้ตำแดงเป็นพระราชประวัติการ ในสมุดค่านานเล่มนี้ เพื่อให้เป็นอนุสาวรีย์ในทางการสำหรับงานสยามรัฐพิพิธภัณฑสถานเช่นเดียวกันกับที่ได้เคยมีสำหรับงานพิพิธภัณฑสถานทั้งหลาย เริ่มแต่ตั้งกรุงเทพพระมหานครเป็นต้นมาภายในระยะเวลา ๑๔๔ ปี

เพื่อจะให้เป็นที่ศรีแก่สมุดค่านาน แลแก่งานสยามรัฐพิพิธภัณฑสถานได้อุบัติขึ้นด้วยพระบรมราชประสงค์สารประโยชน์ดังได้ตำแดงมานั้น กรรมการได้พร้อมกันน้อมเกล้าฯ ขอพระราชทานพระราชหัตถ์เลขา ขอให้ทรงพระกรุณาพระราชนิพนธ์แสดงถึงผลที่จะพึงมีสำหรับงาน ดังได้รับพระราชทานพระมหากฎหมายจำลองลงไว้ในเบื้องต้นแห่งหนังสือนี้

ด้วยเดชพระกุศลบุญราศรีที่พระองค์มีพระราชประสงค์อันดี หวังที่จะอำนวยให้ประโยชน์ให้แก่ประชาชนทั้งหลายทั่วหน้ากัน ขอให้हितประโยชน์นั้นๆ จงเป็นผลสมพระราชประสงค์จำนงหมาย ขอให้การสยามรัฐพิพิธภัณฑสถานเป็นทางชักนำประชาชนทั้งหลายไปสู่ความปรารถนาดังที่ได้ทรงหวังตั้งพระราชหฤทัยมาทุกสถาน

ในนามของกรรมการสยามรัฐพิพิธภัณฑสถาน ขอให้เกิดมีเอกจิตรเอกฉันทแก่บุคคลทั่วหน้ายังเห็นในพระมหากฎหมายที่ได้ทรงทูลถนอม ขอให้เกิดความยินดีพร้อมถวายพระพรไชโยในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขอให้พระองค์ทรงพระเจริญด้วยพระชนมายุยืนนาน ขอให้ทรงพระเจริญในวรรณะศุคผ่องพิศาลปราศจากมลทิน ขอให้ทรงพระเจริญสุขสมถวิลปราศจากทุกข์ไทย ขอให้ทรงพระเจริญในพลพระกำลังเสมอไป ไร้พระโรคพาธสมบัติ ขอคุณพระศรีรัตน ไตรอันเป็นที่เคารพเลื่อมใสแลเป็นที่พึ่งของเราทั้งหลายจงบันดาลดลให้ทรงประสบอิฏฐวิบูลย์ผลทุกๆ อย่าง ห่างจากอุปัทวันตรายปัจจามิตรที่คิดร้ายจงพ่ายแพ้แก่บุญฤทธิ์ ทรงสถิตย์อยู่ในความมั่นคงวัฒนา นำมาซึ่งสรรพสิ่งศิริสวัสดิเกษมสันต์จงทุกเมื่อทุกกาลนานเทอญ.

สถานายกกรรมการสยามรัฐพิพิธภัณฑสถาน

วันที่ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๘

รายงานประชุมเสนาบดี

ที่ ๑/๒๔๖๘

วันที่ ๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๖๘

โปรดเกล้าฯ ให้หาเสนาบดีเข้ามาประชุมณพระที่นั่งราชกรัณยสภา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับเป็นประธานในชุมนุม เริ่ม เวลา ๔.๐๕ ล.ท. มีผู้มาประชุมคือ :-

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช,

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต,

เสนาบดีกระทรวงมรุธาธร, พาณิชย์, ทหารเรือ, ต่างประเทศ, มหาดไทย, ยุติธรรม, วัง, คมนาคม, ศึกษาธิการ, เกษตรธิการ, กระจายโหมและราชอาณาจักร.

เสนาบดีคลัง ประชวร.

มีพระราชดำรัสว่า การแสดงสยามรัฐพิพิธภัณฑที่สวนลุมพินีนั้น บัดนี้เมื่อมาเกิดเหตุอันน่าสลดยิ่งโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต ฐานะย่อมเปลี่ยนแปลงไป ปัญหาจึงมีว่าการแสดงพิพิธภัณฑรายนี้ควรจะเลิกเลยหรือเลื่อน และถ้าเลื่อนจะกำหนดเวลาเพียงไร. หนทางที่จะวินิจฉัยปัญหาอันนี้มีอยู่ ๒ ทาง คือ :-

๑ ทาง Sentiment ซึ่งเห็นว่ามิเหตุที่จะเลิกได้โดยดงาม คืออ้างความทุกข์โศกของแผ่นดิน;

๒ เรื่องเงิน จำจะต้องคิดว่าถ้าจะเลื่อนไปทำภายหลังจะขาดทุนมากหรือไม่, และถ้าจะเลิกจะเป็นเหตุให้เสียหายประการใด เป็นต้นว่าจะทำให้มีการขาดทุนในแห่งใดเพียงใดบ้างหรือไม่, และจะทุนเงินที่จะต้องจ่ายต่อไปอีกสักเท่าใด. ให้เจ้าพระยาอมราชชี้แจง.

เจ้าพระยาอมราชกราบบังคมทูลถึงยอดเงินดังต่อไปนี้-

รายได้ที่คำนวณไว้

๑. ค่าตั๋วฉลากตลอดเตอรี ถ้าขายได้หมดทั้ง ๒ ล้าน
จะได้ส่วนแบ่ง ๘ แสน, แต่ถ้าคิดเพียงว่าขายได้

๑ ๑/๒ ล้าน. คงได้ส่วนแบ่ง

๖๐๐,๐๐๐ บาท

๒. ฉลากรายวันระหว่างแสดงพิพิธภัณฑ

๑๐๐,๐๐๐ ,,

๓. ค่าผ่านประตู (ระหว่างแสดง ๒ เดือน)

๑๕๐,๐๐๐ ,,

๔. ค่าอนุญาตการขเลยศักดิ์ต่างๆ

๕๐,๐๐๐ ,,

๕. พาณิชยสภากรุงเทพฯ และพวกพ่อค้าแขกจีน

ช่วยปลูกสร้างต่างๆ เป็นราคา

๑๕๐,๐๐๐ ,,

รวม ๑,๐๕๐,๐๐๐ บาท

เดิมคิดจะทำในวงเงินนี้ แต่ไม่โปรด เพราะทรงพระราชดำริที่ว่างานนี้จักเป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองในทางพาณิชย์และเผยแพร่ รัฐบาลควรมีส่วนช่วย. จึงได้ตกลงเบียดกรอเงินจากเงินที่หวังว่าจะเหลือจ่ายในกระทรวงต่างๆ ได้สามแสนหกหมื่นเศษ รวมทั้งข้างบนปนรายได้หนึ่งล้านสี่แสนเศษ. ส่วนรายจ่ายคำนวณค่าถมดินค่าก่อสร้างและการต่างๆ ที่จะต้องใช้ในระหว่างงานแสดงพิพิธภัณฑ์ เช่น ค่าแรงไฟฟ้า คณวาทักหนึ่งล้านสามแสนเศษ. เพราะฉะนั้นหวังว่าจะมีเงินสำหรับสวนลุมพินีต่อไปข้างหน้าอย่างน้อยสัก ๕๐,๐๐๐ บาท. ครั้นต่อมาได้มีพ่อค้าและบุคคลชเลยศักดีมาช่วยปลูกศาลาและตึกถาวรบ้าง ชั่วคราวบ้าง เป็นราคาประมาณ ๑๒๐,๐๐๐ บาท. คิดคำนวณรวมทั้งที่ได้ให้ไว้แต่ก่อนจากคณะพ่อค้า (ข้อ ๕ ข้างบนนี้) เป็นเงิน ๒๗๐,๐๐๐ บาท. การปลูกสร้างร่วมความสำเร็จสิ้นเงินที่ได้จ่ายไปแล้วประมาณ ๖๐๐,๐๐๐ บาท ส่วนที่กำลังทำอยู่และจะต้องจ่ายต่อไปตามสัญญาอีกเกือบ ๕๐๐,๐๐๐ บาท.

เจ้าพระยามรราชเห็นว่า สำหรับรัฐบาล นอกจากเงิน ๓๖๐,๐๐๐ ที่ได้กล่าวถึงข้างบนนี้แล้ว จะไม่ต้องจ่ายเพิ่มเติมอีกเลย การจัดซื้อหาของที่แสดงก็ได้ลงมือทำมาจนเป็นผล ที่จะหยิบขึ้นมาอ้างเป็นตัวอย่างได้ เช่น ได้ทำสีสำหรับทาและได้ทำกระสอบป่านอันน่าจะเป็นสินค้าใหญ่ได้ต่อไป. ถ้าจะเลิกเห็นว่ามีทางเสียหาย ๒ ประการ คือ ๑. ขึ้นชื่อว่าเสนาบดีผู้หนึ่งรับพระบรมราชโองการชักชวนมหาชนจนมีคนเชื่อถือสละทุนรอนเข้าช่วยในการนี้เป็นอันมากแล้วการจะกลับต้องเลิกให้เขาเหล่านั้นได้รับความเสียหาย; ๒. เงินใช้จ่ายแทนที่จะประหยัดได้นั้น เพราะเหตุที่ได้จ่ายไปแล้วหรืออยู่ในระหว่างสัญญาที่จะต้องจ่ายต่อไปเป็นส่วนมาก, ถ้าเลิกเสียก็เป็นอันจ่ายทิ้งโดยไม่ได้รับผลตอบแทน. ความที่สำคัญนั้น คือ คณะพ่อค้าต่างๆ ที่ได้สละเงินช่วยเป็นจำนวนตั้ง ๒๗๐,๐๐๐ ในการก่อสร้างและยังอาจตระเตรียมของแสดงอีกสักเท่าใดยังทราบไม่ได้. ถ้าหากจะเลื่อนคิดว่าจะเสียเงินค่าบำรุงรักษาในระหว่างที่รอไปประมาณ ๑๐,๐๐๐ บาทเท่านั้น.

เสนาบดีทุกกระทรวงตอบพระราชดำริในเรื่องที่ว่ากระทรวงไหนลงทุนไปแล้วเท่าใด และจะต้องจ่ายต่อไปอีกเท่าไร โดยสังเขป ดังต่อไปนี้

พาณิชย์ การสร้างที่แสดงคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์รองจ่ายไปแล้ว ๘,๖๐๐ บาท ซึ่งกระทรวงจะต้องหาเงินใช้เมื่อสิ้นปี. การอื่นๆ ยังไม่ได้ลงทุนไปก็มากนักนอกจากหาซื้อพรรณไม้สัก ๑๐๐ บาทเท่านั้น. ถ้าเลิกก็ไม่เสียหายอะไร.

คลัง (กรมพระจันทบุรีนฤนาถ) (๑) ให้กรรมการพิพิธภัณฑ์ยืมไป ๒๐๐,๐๐๐ บาท โดยพระบรมราชโองการ. (๒) ส่วนการแสดงของกระทรวงคงจะเป็นเงินสัก ๕,๘๐๐ บาท.

ต่างประเทศ เวลานี้ไม่ได้จ่ายเลย เพราะคณะพิพิธภัณฑ์ที่ทรงก่อสร้างหอแสดงเป็นเงิน ๘,๖๐๐ บาทให้ไปก่อน.

ยุติธรรม จ่ายค่าปลูกสร้างไปแล้ว ๘,๖๐๐ บาท. ได้กั้นเงินไว้อีกหนึ่งหมื่นเศษสำหรับการแสดง.

ศึกษา การจ่ายเดิมเบียดแวงจากงบประมาณไว้ ๒๘,๔๐๐ บาท. คณะพิพิธภัณฑฯ จะช่วย ๒๐,๐๐๐ บาท. ถ้าจะเลิกและบอกเลิกได้ทันทีเดี๋ยวนี้แล้ว คำนวณว่าจะต้องจ่ายเพียงหมื่นสองพันห้าร้อยเศษ.

กระลาโหม คำนวณไว้ว่าจะต้องใช้ ๒๔,๐๐๐ บาท ทั้งค่าก่อสร้าง จ่ายไปแล้ว ๑,๖๐๐ บาท

เกษตร งบประมาณที่จะจ่าย ๕๕,๖๘๒ รวมที่จะต้องจ่าย ๓๕,๐๐๐. ถ้าเลิกจะทุ่นเงินได้หมื่นเศษ. ถ้าเดือนจะต้องจ่ายหมดตามประมาณข้างบนนี้และยังจะมีค่ารักษาอีก

วัง ไม่มีการจ่ายเงินอันใด.

กมณาคม กระทรวงนี้ทำโรงแสดงเองเป็นสถานีรถไฟ ซึ่งจะเอาไปใช้การได้. เลิกหรือเลื่อนก็เหมือนกัน.

ทหารเรือ กั้นเงินไว้ ๑๐,๐๐๐. ถ้าเลิกจะต้องจ่ายเงินจริงสัก ๕,๐๐๐.

มรธาธรกับหะพระสมุคสำหรับพระนคร การแสดงรวมกันในศาลาซึ่งคณะพิพิธภัณฑฯ ออกเงินปลูกให้เห็นว่าไม่มีการใช้เงินของกระทรวงหรือหอ. เลิกหรือเลื่อนก็เหมือนกัน.

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์กราบบังคมทูลว่า ตามที่ได้ฟังทั้งนี้ความยังไม่ปรากฏชัดว่า ฐานะของการเงินเป็นอย่างไรรแน่. ก็ยังจะต้องจ่ายต่อไปอีกสักเท่าไร. ซึ่งเจ้าพระยาอมราชชี้แจงว่าจ่ายไปแล้วนั้น ยังไม่เข้าพระทัยชัดเจนว่า หมายความว่าถึงรายการที่อยู่ในวงสัญญา แต่หากยังไม่ได้จ่ายเงินไปให้สักเท่าใดด้วยหรือไม่. ตามปกติสัญญาก่อสร้างที่ทำกันมักจะใช้เงินส่วนใหญ่ต่อเมื่อการเสร็จ เพราะฉะนั้นความข้อนี้น่าจะให้ได้ทราบชัดขึ้นอีก โดยแน่นอน ปัญหาเรื่องพ่อค้าได้ลงทุนช่วยเหลือเป็นเงินมากนั้น ฟังคำนี้บางส่วนหนึ่งเพราะสำคัญอยู่มากด้วยเกี่ยวข้องกับทุนรอนของเขา น่าจะให้มีความชัดเจนจนถึงตัวเลขที่เป็นหลักฐาน. พระราชดำรัสที่กล่าวถึงปัญหาทาง Sentiment นั้นชอบ ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม.

เจ้าพระยายมราชว่า เงิน ๖๐๐,๐๐๐ บาท ที่ว่าได้จ่ายไปแล้วนั้นเป็นความจริงแน่นอน แต่ ๒๗๐,๐๐๐ ของพ่อค้านั้นเป็นจำนวนเท่าที่ได้ทราบ แต่เขาอาจจะได้ใช้จ่ายในการเตรียมอีกสักเพียงใดหาทราบได้ไม่.

มีพระราชดำรัสว่า ได้ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า กรรมการได้ประชุมกันเมื่อ ๒-๓ วันมาแล้ว ได้ตกลงกันอย่างไร.

เจ้าพระยายมราชกราบบังคมทูลว่า กรรมการไม่มีหน้าที่ที่จะตัดสินให้เลิกหรือให้เลื่อน เพราะได้รับมอบแต่เพียงให้จัดการไป. แต่ก็ได้ปรึกษาหารือเตรียมไว้เหมือนกันเพื่อจะมีพระราชดำรัสถาม. เห็นพร้อมกันว่า ไม่ควรเลิก เพราะจะเสียพระเกียรติยศแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงพระราชดำริไว้.

เสนาบดีพาศิษย์ตอบพระราชดำรัสถามว่า ควรเลิก.

เสนาบดีมูรธาธรว่า มีข้อที่ควรคำนึงสำหรับประกอบความวินิจฉัยอยู่ ๒ สถาน คือ

๑. งานนี้ได้ทรงพระราชดำริขึ้นเพื่อเป็นการฉลองราชสมบัติครบ ๑๕ ปี. เหตุการณ์ก็เปลี่ยนแปลงมาแล้ว.

๒. ส่วนสถานที่ทรงพระราชดำริจะพระราชทานให้เป็นวนาไว้สำหรับประชาชนเที่ยวเตร่เล่นในกาลเบื่องหน้าต่อไป

พระราชปรารภถึงปัญหา Sentiment นั้นชอบแล้ว. แต่ปรากฏว่าการอันนี้เป็นการณ์ใหญ่โตกิตติศัพท์เล่าลือไปถึงนานาประเทศแพร่หลายแล้ว ทั้งทุนรอนที่ได้ลงไปก็มาก. แต่ถ้าจะดำเนินการให้ตลอดไปก็มีข้อสำคัญควรคำนึงในเรื่องเงินด้วยฐานะการเงินของบ้านเมืองเวลานี้ก็คับแค้น. ซึ่งเจ้าพระยายมราชรับรองว่าจะเสียเงินแผ่นดินสักสามแสนเศษนั้น ก็ดูเหมือนว่าไม่มาก. เห็นว่าถ้าได้จริงเช่นนั้นแล้วไม่ควรเลิก. ควรเจ้าพระยายมราชจะทำรายงานแสดงต้นทุนกำไรโดยละเอียดเป็นรายงานทางการเงิน, แล้วและให้ผู้ชำนาญการเงินพิจารณา, ถ้าเขาเห็นว่าพอสมควรก็ควรให้เลื่อนกำหนดออกไปดังเจ้าพระยายมราชคิด.

อนึ่งทรงทักท้วงข้อความย่อ ๒ ข้อ คือ การรักษาในระหว่าง ๒ เดือนที่เปิดพิพิธภัณฑ์ จะใช้เงินอีกสักเท่าไร และตัวฉลากรายวันไม่ควรมี เพราะการออกตัวฉลากผิดหลักรัฐประศาสน์บายควรจำกัดให้น้อยที่สุด, มีแต่รายใหญ่ก็พอแล้ว.

เจ้าพระยายมราชว่า การรักษาอาศัยตำรวจพระนครบาลและข้าราชการพวกรักษาดนเป็นต้น, ไม่มีการจ่ายเงินอันใดอีก.

มีพระราชดำรัสว่า

๑. ให้เจ้าพระยายมราชไปทำรายงานแสดงการจ่ายและการระหว่างจ่ายและยังจะจ่ายต่อไปโดยละเอียดแล้วทูลเกล้าฯ ถวายขึ้นมา เพื่อจะได้โปรดเกล้าฯ ให้ผู้ชำนาญทางกระทรวงพระคลังพิจารณา. เจ้าพระยายมราชรับพระราชดำรัสสั่ง.

๒. ควรให้นายช่างไปตรวจสถานที่ดูว่า ถ้าจะรอกการแสดงไว้แล้วในระหว่างนี้จะต้องมีการเสียหาย เช่นดินยุบ โรงพัง อย่างไรหรือไม่.

๓. ให้เจ้าพระยามรราชไปถามพวกพ่อค้าทุกชาติทุกหมู่บรรดาที่ได้สละทุนรอนมาช่วยและที่ได้เตรียมจะแสดงให้ได้ว่าได้ว่า ได้เตรียมการลงทุนรอนเป็นประการใดบ้างเพียงบัดนี้. เจ้าพระยามรราชรับพระราชดำรัสสั่ง.

ที่ประชุมเห็นชอบโดยพระราชบริหาร เป็นอันตกลง.

เลิกประชุมเวลา ๕.๒๐ ล.ท.

ที่มา สจข., เอกสารกระทรวงมหาดไทย รัชกาลที่ ๗ (ร.๗ ม. ๑๖/๑) เรื่องสยามรัฐพิพิธภัณฑ.

ภาคผนวก ง

รายชื่อธุรกิจที่ลงโฆษณาใน ที่ระลึกสยามรัฐพิพิธภัณฑ์ (๑)

ลำดับ	ชื่อ	ชนิดธุรกิจ
๑	Tan Wang Lee / ต้นฮวงหลี	โรงสีข้าว/ขายของทั่วไป/เอเยนต์
๒	Chan Kim Kee / ยี่ห้อจันกิมกี	โรงสี ค้าขาย ประกันภัย
๓	The Seng Nam Pong Rice Mill / โรงสีเข่งน้ำทอง	โรงสีข้าว
๔	โรงสีไฟวงเชียงเส็ง	โรงสีข้าว
๕	Chin Seng Rice Mill / โรงสีไฟจินเสง	โรงสีข้าว
๖	โรงสีไฟลงเฮงจัน / ลิมเฮงจัน / ฮัวเฮงจัน	โรงสีข้าว / ข้าว
๗	Yong Bhong Long Rice Mill / โรงสีย่งพงหลง	โรงสีข้าว / ข้าว
๘	โรงสีไฟเซียงกีจัน	โรงสีข้าว / ข้าว
๙	Kwang Hap Seng / โรงสีไฟกวางฮับเสง	โรงสีข้าว / ข้าว
๑๐	Buan Yoo Hong Rice Mill / โรงสีไฟบัวฮง	โรงสีข้าว / ข้าว
๑๑	Thi Heng Lee Rice Mill / ยี่ห้อไทเฮงหลี	โรงสีข้าว/ข้าว
๑๒	Seng Huat Heng / โรงสีไฟเซ่งฮวดเฮง	โรงสีข้าว/ข้าว
๑๓	โรงสีบัววนลีฮวด	โรงสีข้าวส่งออก
๑๔	Yap Thian Seng Tong	โรงสีข้าว
๑๕	Nam Seng Huat Brothers / ห้างนำเซ่งฮวดบราเดอร์ส	โรงสีไฟ ข้าวสาร กระจก ปาน
๑๖	Lao Chiang Huat / ห้างเล่าเซียงฮวด	ขนส่ง ข้าว ไม้ ถ่าน
๑๗	Sri Raja Sawmill Co.,Ltd. / โรงเลื่อยจักร บ.ศรียาชา	โรงเลื่อย / ไม้
๑๘	ทงไทยเฮง	โรงเลื่อย / ขายไม้
๑๙	The Sincere Insurance and Investment Co.	ประกันภัย
๒๐	กิมเซ รับประกันชีวิตรีไฟ และทางน้ำ ท.จ.ก.	ประกันภัย
๒๑	บริษัท ลุ่นไต้รับประกันไฟและทะเล สาขา กรุงเทพฯ	ประกันภัย
๒๒	The Shanghai Fire & Marine Insurance Co., Ltd	ประกันภัย
๒๓	Windsor & Co / ห้างสีตา	ประกันภัย ขนส่ง ส่งออก
๒๔	Mr Louis Windsor / นายหลุย วินเซอร์	ประวัตินุคคล
๒๕	Hongkong and Shanghai Banking Corp.	ธนาคาร
๒๖	The Mercantile Bank of India, Limited	ธนาคาร
๒๗	The Oriental Commercial Bank	ธนาคาร
๒๘	The Bank of Canton Ltd / แบงก์กวางตุ้ง	ธนาคาร

รายชื่อธุรกิจที่ลงโฆษณาใน ที่ระลึกสยามรัฐพิพิธภัณฑ (๒)

ลำดับ	ชื่อ	ชนิดธุรกิจ
๒๙	Chartered Bank of India, Australia & China	ธนาคาร
๓๐	Bank of Taiwan, Ltd.	ธนาคาร
๓๑	The Siam Commercial Bank, Limited	ธนาคาร
๓๒	Sze Hai Tong Banking & Insurance Co.,	ธนาคาร/ประกันภัย
๓๓	Soon Hock Seng Bank / ธนาคารซุนฮกเซง	ธนาคาร/รับฝากเงิน
๓๔	Carl Schlieper Remscheid	นำเข้า ผู้ผลิต
๓๕	G.A. Sarafally	นำเข้า ส่งออก เครื่องใช้ต่างๆ
๓๖	United Engineers Limited	นำเข้าเครื่องจักร / วิศวกร
๓๗	KWANG CHEONG / กวางเซียง	นำเข้าเครื่องเหล็ก สี
๓๘	G. Yamaguchi / บริษัท ยี. ยามากูจิ	นำเข้า-ส่งออก
๓๙	The Eastern Commercial Co.,Ltd.	นำเข้า-ส่งออก
๔๐	E.C. Monod & Co	นำเข้า-ส่งออก
๔๑	Yong Heng Long Chan / ย่งเฮงล่งจัน	นำเข้าสินค้า เอเยนต์เดินเรือ
๔๒	Buan Hoa Seng & Co.,Ltd. / บวนฮัวเซง	เครื่องเหล็ก
๔๓	ห้างแอล. โบเฮนสกี	เครื่องเหล็ก เครื่องจักร
๔๔	Paul Pickenpack / ห้างเพล็คเพ็คเคนแพ็ค	เครื่องเหล็ก เครื่องจักรต่างๆ
๔๕	Fan Hin Loung & Co. / ห้างฟันฮินหลง	เครื่องเหล็ก สั่งและขายส่ง
๔๖	Tit Heng Company / ยี่ฮ้อตึตเซง ห้างขายน้ำมัน	น้ำมัน/เครื่องจักร/ฯลฯ
๔๗	Ah Choy, Painter / อาช้อย ช่างทาสี	ผู้รับเหมาก่อสร้าง
๔๘	Barrow, Brown & Co., Ltd.	ผู้รับเหมาก่อสร้างของรัฐบาล
๔๙	หลวงกุมารประเสริฐ (โต อติแพทย์)	หมอ
๕๐	นางแพทย์ พ.ว. เหล่าลีตระกูล	หมอ
๕๑	Dr. K. Ejiri	หมอ
๕๒	Dr. Li Wai Fun, MD	หมอ / ผดุงครรภ์
๕๓	ห้างขายยามิตทานิ / Dr K. Mitani's Dispensary	หมอ / สัตวแพทย์
๕๔	A. Siah Leng Dispensary / ห้างขายยาเซียะเหล็ง	หมอพื้น
๕๕	ยี่ฮ้อเล่งมิ่ง	หมอพื้น
๕๖	ลิมแปะนี	หมอพื้น
๕๗	Dr. K. Endo / นาย เค. เอนโด	หมอพื้น

รายชื่อธุรกิจที่ลงโฆษณาใน ทีวีสีสยามรัฐพิพิธภัณฑ์ (๓)

ลำดับ	ชื่อ	ชนิดธุรกิจ
๕๘	ช่างทำฟัน	หมอฟัน
๕๙	Tham Khan Tho / ธรรมขันโท	หมอฟัน
๖๐	Wattson Dental Surgeon / วีคซันน์	หมอฟัน
๖๑	ยี่ห้อยี่งเกียนเหล็ง	หมอฟัน
๖๒	ยี่ห้อยี่งเอี้ยะกวง นายเทงจิว / นายเซาะกวง	หมอฟัน/ช่างวาดรูป
๖๓	ฉายาบริบูรณ์	หมอฟัน/ถ่ายรูป
๖๔	Osot Siam / ห้างขายยาโอสดสยาม	ห้างขายยา
๖๕	ชัยสิทธิ์โอสดสถาน	ห้างขายยา
๖๖	Wat Sam Chin Dispensary / ห้างขายยาวัดสามจีน	ห้างขายยา
๖๗	The Smit Pharmacy / ห้างขายยาสมิทฟามาซี	ห้างขายยา นำเข้า-ส่งออก ตัวแทน
๖๘	ห้างขายยาโอสดอาคาร	ห้างขายยา
๖๙	Hak Kwai Dispensary / ห้างขายยาฮักโก้ว	ห้างขายยา (ญี่ปุ่น)
๗๐	ห้างขายยาอมรเวช ตราสุกรปีก	ห้างขายยา / หมอแผนโบราณ
๗๑	City Dispensary / ห้างซิติ คิสเปนซารี	ห้างขายยา/รักษาโรค
๗๒	Chattamalo / ห้องจัดตะมะโล	ห้างขายยาไทย เครื่องมือแพทย์
๗๓	ห้างขายยาอมรศาสตร์ ตราหงษ์	ห้างขายยาแผนโบราณ
๗๔	Buan Ann Teung / ยี่ห้อยี่งวันอันตั้ง	ห้างขายยาแผนโบราณ
๗๕	Seng Guan / ห้างเซ่งหงวน	ห้างสรรพสินค้า
๗๖	H. Abdul Rahim	ห้างสรรพสินค้า
๗๗	ร้านนาย ต. เง็กชวน	ห้างสรรพสินค้า
๗๘	The Rajawongs Store	ห้างสรรพสินค้า
๗๙	Whiteaway, Laidlaw & Co., Ltd.	ห้างสรรพสินค้า
๘๐	H. Swee Hong / ห้างสุนซุ่ยฮง	ห้างสรรพสินค้า
๘๑	K.Oyama & Co. / ห้างเค.โอยามา	ห้างสรรพสินค้า (ญี่ปุ่น)
๘๒	ST. DOST & CO. / ห้างเอสดี. โดสต์ และบริษัท	ห้างสรรพสินค้า สิ่งของต่างๆ เบียร์
๘๓	Sudda Dilok / ห้างสุธาคลิก	ห้างสรรพสินค้า เครื่องก่อสร้าง ฯลฯ
๘๔	Pustagara & Co. / ห้างปุตตาการ	ห้างสรรพสินค้า นำเข้า
๘๕	บริษัท เขาวราช จ.ส.ช.	ห้างสรรพสินค้า นำเข้า
๘๖	Nguan Hah Heng / ง่วนฮะเฮง	ห้างสรรพสินค้า แพร่เซียงฮั้ว

รายชื่อธุรกิจที่ลงโฆษณาใน ที่ระลึกสยามรัฐพิพิธภัณฑ (๔)

ลำดับ	ชื่อ	ชนิดธุรกิจ
๘๗	Sunphanit Store / ห้าง สรรพานิช สโตร์	ห้างสรรพสินค้า โตะบิลเลียด สุราฯ
๘๘	ห้างชวนหลี่	ห้างสรรพสินค้า ยาสูบ กีฬา สนามเบดฯ
๘๙	Buan Seng Tye / ห้างบัวนเซ่งไถ่	ห้างสรรพสินค้า เครื่องแบบ เหล้าฝรั่ง
๙๐	Hong Heng Store / ห้างฮองเฮงสโตร์	ห้างสรรพสินค้า เครื่องกีฬา
๙๑	A.E. Lalee Store / ห้าง เอ.อี.เลลี	ห้างสรรพสินค้า เครื่องแต่งกาย เครื่องเขียน
๙๒	Ban Hak Heng / บันฮักเฮง	ห้างสรรพสินค้า เครื่องใช้ อาหาร
๙๓	A.R. Salehbbhai & Co., / เอ.อาร์.ซาและไบ แอน โก	เครื่องพิมพ์ เครื่องเขียน กระดาษ
๙๔	จักรวิวัฒนา	เครื่องพิมพ์ดีด-ซ่อม
๙๕	ประดิษฐ์สุคนธา	เครื่องหอม
๙๖	ห้างบำรุงศิริพันธ์	เครื่องหอม เครื่องแก้ว
๙๗	Ei Seng Mui / อี้ซุ่นมุย	ทองคำใบ ทองรูปพรรณ
๙๘	แม่สมบุญจี้ฮั้งตั้ง	ทองคำใบ ทองรูปพรรณ
๙๙	Tang Toh Kang / ตั้งโตะกั้ง	ทองใบใหญ่ ทองรูปพรรณ ช่วยตัว
๑๐๐	Chiew Lee / ห้างจิวหลี่	ช่างทอง นาก เงินรูปพรรณ
๑๐๑	L.G. Riganti & Co., / แอล. ยี. ริกันดี และ บริษัท	ช่างเพชรพลอย นาฬิกาในพระองค์
๑๐๒	Moona Thambisaiboo Marican (M.T.S. Marican)	ผ้า / ช่างเพชรพลอย
๑๐๓	Cloth-Merchant	ผ้า
๑๐๔	Herbert Whitworth Limited / เฮอร์เบิร์ตวิทวอร์ท	ผ้า ค้าย (อังกฤษ)
๑๐๕	Samsudin Jiwajee Raja	ผ้า ลูกไม้ เครื่องใช้ต่างๆ
๑๐๖	L.S. Bhagwansingh & Co.,	ผ้า/นายหน้า/ธนาคาร
๑๐๗	TAN EE LONG / ตันอีหลง	ผ้าแพรเฉียง ไซ้ โสม
๑๐๘	ห้างย่งติดหวน	ผ้าและค้ายนำเข้า
๑๐๙	Thong Soon Chiang / ท่งซุ่นเชียง	โรงย้อมผ้า / ขายผ้า
๑๑๐	ห้างอากรณัภณท์	เครื่องแต่งกาย
๑๑๑	ห้างเซ่งซง	เครื่องแต่งกาย เครื่องหนัง
๑๑๒	ห้างศรีเปล่ง	เครื่องแต่งกาย ผ้า
๑๑๓	Kwang You Teung / ห้างกวาง ยู่ ตั้ง	เครื่องแต่งกายแพร ผ้าม่วงเฉียง ไซ้
๑๑๔	ห้างกวางบัวนเสง	เครื่องแบบ รับจ้างตัด
๑๑๕	Charturong Arphom & Co. / ห้างจาทูรงคอกรณั	เครื่องแบบลูกเสือ เครื่องกีฬา

รายชื่อธุรกิจที่ลงโฆษณาใน ที่ระลึกสยามรัฐพิพิธภัณฑ์ (๕)

ลำดับ	ชื่อ	ชนิดธุรกิจ
๑๑๖	Abharana Sbhagara / อภรณ์สภาคาร	เครื่องประดับ เครื่องหมาย
๑๑๗	Hotel Hoi Thien Lao / ห้อยเทียนเหลาภัตตาคาร	ภัตตาคาร
๑๑๘	กำจั้นเหลาภัตตาคาร	ภัตตาคาร
๑๑๙	ปักจั้นเหลา	ภัตตาคาร
๑๒๐	บริษัท เบ เน็ก ชั่ว ส่องกง ท.จ.ก.	ขนมปัง/ลูกกวาด
๑๒๑	Oriental Bakery / โอเรียนเต็ล เบเกอรี่	ขนมปังและขนมทุกชนิด
๑๒๒	H. Swee Ho / ห้างสุนชูยโ	โรงน้ำแข็ง น้ำหวาน
๑๒๓	Nai Lert / ห้างนายเลิศ	โรงน้ำแข็ง เรือยนต์ สิ่งของ
๑๒๔	The Nanyang Brother Tobacco Co., Ltd. บริษัท ยาสูบ นานยาง จ.ส.ช.	ยาสูบ
๑๒๕	C. Pappayanopulos	ยาสูบ
๑๒๖	Ouang Ewe Kee / ห้างอึ้งอิวกี	ใบชา
๑๒๗	ยี่ห้อ ไขว่ซุ่นหลี่คุณกี	เครื่องลายคราม ป่าน ถ้วยชาม
๑๒๘	Bangkok House Furnishing / บางกอกเฮาส์เฟอร์นิชิ่ง	เครื่องเรือน ผู้ผลิตและจำหน่าย
๑๒๙	Si-Phya Curio Store / ห้างสี่พระยาวัตถุโบราณ	เครื่องเรือนจีนโบราณ
๑๓๐	โรงพิมพ์โสภณพิพัฒน์นคร	โรงพิมพ์
๑๓๑	The Aksoranit Printing Press / โรงพิมพ์อักษรนิติ	โรงพิมพ์
๑๓๒	Kew Sing Daily News / หนังสือพิมพ์รายวันกิวซิง	หนังสือพิมพ์
๑๓๓	Siam Free Press Co.,	หนังสือพิมพ์
๑๓๔	Siam Hide and Leather Co. / บริษัทฟอกหนังสยาม	โรงฟอกหนัง
๑๓๕	โรงรับจำนำเจียบหลี่ฮอง	โรงรับจำนำ
๑๓๖	The Oriental Hotel / โอเรียนเต็ลไฮเต็ล	โรงแรม
๑๓๗	หลวงระงับประจันตคาม อำเภอเมือง จันทบุรี	เสื่อกกยกดอกเป็นภาพต่างๆ

ที่มา ที่ระลึกสยามรัฐพิพิธภัณฑ์ที่สวนลุมพินี (The Souvenir of Siamese Kingdom Exhibition in Lumbini Park) [พระนคร: ม.ป.พ., ม.ป.ป.], หน้า I-CXII.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวกัญจิกา (อรรรรณ) ศรีอุดม เกิดเมื่อวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่โรงพยาบาลชลประทาน เขื่อนภูมิพล จังหวัดตาก สำเร็จการศึกษอักษรศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม อันดับสอง) จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา ๒๕๒๕ และศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์ไทย) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อปีการศึกษา ๒๕๔๓ ได้เข้าศึกษาต่อในระดับดุษฎีบัณฑิตเมื่อปีการศึกษา ๒๕๔๕ ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต